

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Anna Kollanus

Monimuotoisten perheiden kohtaamisen haasteita ja erityispiirteitä – sosiaalityöntekijöiden kokemuksia käytännöistä ja kehitystarpeista

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

13.3.2021

Tekijä Otsikko	Anna Kollanus Monimuotoisten perheiden kohtaamisen haasteita ja erityispiirteitä – sosiaalityöntekijöiden kokemuksia käytännöstä ja kehitystarpeista.
Sivumäärä Aika	39 sivua + 1 liite 13.3.2021
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaajat	Lehtori Jukka Törnroos Lehtori Miia Ojanen
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kokemuksia ja asenteita liittyen asiakkaan perhesuhteiden moninaisuuteen, sekä monimuotoisten perheiden kohtaamiseen. Työ toteutettiin Monimuotoiset perheet-verkoston toteuttaman kyselytutkimuksen perusteella verkoston toiveesta. Monimuotoiset perheet on kymmenestä perhejärjestöstä koostuva verkosto, joka tekee aktiivista vaikuttamistyötä perhepolitiikassa.</p> <p>Kyselytutkimus tehtiin työssään perheitä kohtaaville sosiaalityöntekijöille. Sitä jaettiin ammattiliitto Talentian kautta, sekä sosiaalisen median kanavissa ja siihen vastasi 133 sosiaalityöntekijää. Kyselyn tavoitteena oli kerätä tietoa kokemuksista ja näkemyksiä monimuotoisten perheiden kanssa työskentelystä, työpaikalla ilmenevistä asenteista ja aiheeseen liittyvän lisäkoulutuksen tarpeesta. Verkosto käyttää kyselytutkimuksen tuloksia Talentian kanssa ammattilaisille suunnatun koulutus- ja tiedotusmateriaalin suunnitteluun.</p> <p>Tulokset osoittivat, että perheiden moninaisuus huomioidaan palveluissa, mutta kohtaamiseen tarvitaan vielä työkaluja. Perheiden erityispiirteiden ymmärtämisen ja työskentelyn tueksi kaivataan vielä lisää tietoa ja koulutusta, erityisesti surun, eri kulttuurien, sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kanssa työskennellessä.</p> <p>Aiheen tutkiminen on tarpeellista, koska perheisiin liittyvät käsitykset pyörivät usein ydinperhe-käsitteen ympärillä. Siitä poikkeavat perhemuodot ja etenkin niihin liittyvät erityispiirteet voivat olla vieraita myös alan ammattilaisille. Erilaisiin perhemuotoihin liittyy usein myös aiheita ja ilmiöitä, jotka jakavat mielipiteitä tai aiheuttavat ennakkoluuloja. Sosiaalialan etiikka ohjaa ammatillista toimintaa, ja moninaisuuden tunnustaminen on yksi sosiaalialan työntekijän velvollisuuksista. Omien asenteiden ja kokemusten irrottaminen työyhteisöstä voi olla joskus haastavaa, joten niiden tiedostaminen ja tarkastelu on tärkeää.</p>	
Avainsanat	monimuotoiset perheet, asenteet, ennakkoluulot, perhemalli

Author(s) Title	Anna Kollanus Meeting diverse families – Social workers views about practices and development needs
Number of Pages Date	39 pages + 1 appendix March 13th 2021
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	
Instructor(s)	Jukka Törnroos, Senior Lecturer Miia Ojanen, Senior Lecturer
<p>The purpose of this study was to gather information about attitudes and experiences relating to diverse family relationships and to meet diverse families. This thesis was commissioned by Monimuotoiset Perheet–Diverse Families network and based on a previous survey of the network. The network consists of ten different family associations representing various types of families.</p> <p>The theoretical part of the thesis deals with the concept of family and the special treatment of diverse families, discrimination, preconceptions, and ethics of social work. The method consisted of analyzing a questionnaire, which was shared online to social workers by Talentia, The Union of Professional Social Workers, and to groups in social media. In total, 133 social workers responded to the questionnaire. The aim was to gather information for the network and Talentia to allow effective creation and publication of training and development material.</p> <p>The results showed that diverse families are recognized in our services, but some improvements are still required. Social workers are aware of the special needs of diverse families, but additional information would be beneficial, especially when working with grief, different cultures, and sexual and gender minorities.</p> <p>It was necessary to study the topic, as the concept of a family often revolves around a nuclear family. People, even professional social workers can still be unfamiliar with families that deviate from that mainstream concept. Diverse families are sometimes associated with stigmas that can lead to preconceptions that cause negative or adverse reactions in people. To diminish the impact of these, it is necessary to examine our attitudes. By raising awareness and educating people, we can learn how to separate personal values from work ethics, and create a more solid, professional and equal basis for dealing with diversity and its special needs.</p>	
Keywords	diverse families, attitudes, preconceptions, family structure

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Monimuotoiset perheet-verkosto	3
3	Perhe	4
3.1	Perinteinen perhekäsitys Suomessa	4
3.2	Perheiden moninaisuus Suomessa	5
3.2.1	Sateenkaariperheet	6
3.2.2	Kaksikulttuuriset perheet	8
3.2.3	Yhden vanhemman- ja uusperheet	9
3.2.4	Lapsettomuutta kokeneet perheet sekä adoptio- ja sijaisperheet	10
3.2.5	Monikkoperheet	11
3.2.6	Menetyksiä kohdanneet perheet	11
3.3	Kenellä on oikeus perheeseen? Perhe lainsäädännön näkökulmasta	12
4	Syrjintä ja ennakkoluulot	13
4.1	Syrjintä	13
4.2	Ennakkoluulot ja asenteet	14
5	Sosiaalityö	15
6	Tutkimuksen toteutus	17
6.1	Tavoite ja tutkimuskysymykset	17
6.2	Aineiston keruu	17
6.3	Aineiston analysointi	18
7	Tulokset	20
8	Johtopäätökset	30
9	Pohdinta	33
	Lähteet	36
	Liitteet	
	Liite 1	

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä kartoitan työssään sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia erilaisten perhemuotojen kohtaamisesta, käytännöstä ja näihin liittyvistä kehitys- ja koulutustarpeista. Teen opinnäytetyötä yhteistyössä Monimuotoiset perheet-verkoston kanssa, jonka tavoitteena on edistää erilaisten perhemuotojen yhdenvertaisuutta. Työ perustuu tutkimukseen, joka toteutettiin kyselytutkimuksena sosiaalityöntekijöille, jotka kohtaavat työssään erilaisia perheitä.

Nyky-yhteiskunnassa perhemuodot ovat moninaistuneet ja perinteisen ydinperheen rinnalle on tullut erilaisia perhemuotoja. Sen lisäksi perheiden rakenteeseen vaikuttavia tekijöitä otetaan tarkemmin huomioon heidän kanssaan työskennellessä. Valtavirtaperheistä poikkeavat perhemuodot ja niihin liitettävät ilmiöt herättävät mielipiteitä, eikä siltä välty sosiaalialan työssäkään (Frilander 2014, Pohjanpalo 2017).

Vaikka alan työntekijöitä ohjaa eettinen koodisto, oma tai työympäristön suhtautuminen voi vaikuttaa asiakastyöhön tai näkyä siinä työntekijän tiedostamatta. Ilmiö on inhimillinen; omat asenteet ja kokemukset ovat osa persoonaamme. Asia on monimutkainen monesta näkökulmasta. Asenteet ja kokemukset voivat olla myös työyhteisössä olevia, ja vaikuttaa siellä vallitseviin käytäntöihin. Ne voivat olla työntekijän henkilökohtaisesta elämästä nousevia ja näkyvät asiakaskohtauksissa. Pahimmillaan asenteet ovat rakenteellisia ja horjuttavat asiakkaan luottamusta palvelujärjestelmään. Näiden asenteiden ja kokemusten kartoittaminen on tärkeää palvelujen kehittämisen ja asiakasryhmän luottamuksen lisäämisen kannalta.

Asiakkaan ja ammattilaisen näkemykset ennakkoluuloista eivät välttämättä kohtaa toisiaan, mutta kummankin näkökulmaa tulee tarkastella. Varsinkin työntekijän voi olla vaikea puhua omista kokemuksistaan tai asenteistaan, koska sosiaalialan työntekijältä odotetaan kykyä käsitellä erilaisuutta sekä tietynlaista suvaitsevaa suhtautumista kaikkien työssä vastaan tulevaan. Ne saattavat myös poiketa työyhteisön yleisistä näkemyksistä ja sitä kautta vaikeuttaa yhteisössä toimimista. Työntekijän voi olla myös hankala puuttua havaitsemiinsa epäoikeudenmukaisuuksiin, jos ongelman ydinsyyt ovat rakenteissa tai työpaikan toimintatavoissa.

Kerron aluksi yhteistyökumppanini toiminnasta ja sen perusteista. Tämän jälkeen avaan kolmannessa kappaleessa perhekäsitteen taustoja ja nykytilannetta yhteiskunnassamme, sekä Monimuotoiset perheet-verkoston edustamia perhemuotoja palveluissa ilmenevien piirteiden näkökulmasta. Osion lopuksi käsittelen myös perheen lainsäädännöllistä näkökulmaa Suomessa.

Neljännessä osiossa käsittelen syrjinnän erilaisia muotoja, sekä ennakkoluulojen ja asenteiden käsitettä. Näiden käsitteleminen ja sisäistäminen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä niiden ilmenemis- ja syntymistavoista. Viidennessä osiossa kerron lyhyesti sosiaalityöstä, sosiaalityöntekijän ammatin perusteista ja alan etiikasta. Alan etiikka on keskeinen tekijä tämän työn relevanttiuden ymmärtämisessä, koska sosiaalialan kaikkia työntekijöitä veloitetaan toimimaan alan eettisten ohjeiden viitekehyksessä.

Teoriaosuuden jälkeen kerron tutkimuksen toteutuksesta, tavoitteesta, sekä aineiston keräämisestä ja analysoinnista. Tulosten analysoinnin jälkeen esittelen johtopäätökseni ja päätän työni pohdintaosioon.

2 Monimuotoiset perheet–verkosto

Opinnäytetyöni työelämän yhteistyökumppanina ja kyselyn järjestäjänä toimii Monimuotoiset perheet–verkosto. Tutustuin sen toimintaan perheiden kanssa tehtävän kurssin kautta. He esittivät pitämänsä luennon jälkeen pyynnön opinnäytetyöyhteistyöstä, johon vastasin, koska aihe herätti kiinnostukseni. Tarkoituksena oli tulkita heidän tuottamaansa kyselyä. Työelämän yhteyshenkilöni ei ohjaillut työtäni, vaan antoi vapaat kädet materiaalin tulkitsemiseen ja käyttämiseen. Tutkimuksen tarkoitus ei ollut lähtökohtaisesti tieteellinen, vaan asenteiden ja kokemusten kartoittaminen ja sitä kautta koulutustarpeen arvioiminen.

Monimuotoiset perheet–verkosto on kymmenestä perhejärjestöstä koostuva verkosto, jonka toiminta perustuu Kaikkien perheiden Suomi -hankkeen aikana tehdylle kehitystyölle ja sen toimintaa tuetaan Veikkauksen tuotoilla. Kaikkia siihen kuuluvia järjestöjä yhdistää se, että ne edustavat kaikki perheitä, jotka poikkeavat oletetusta perhemuodosta. Verkosto pyrkii vaikuttamaan perheiden asemaan Suomessa, jotta kaikki perhemuodot olisivat yhdenvertaisessa asemassa lainsäädännöllisesti, palveluissa sekä työelämässä.

Monimuotoiset perheet tekevät aktiivista vaikuttamistyötä perhepolitiikassa. Sen tavoitteena on vaikuttaa siihen, että kaikkien perheiden moninaisuus otettaisiin huomioon päätöksenteossa. He liputtavat myös perheiden moninaisuuden huomioimisen sosiaaliturvauudistuksessa, lasten oikeuden tosiasiallisiin vanhempiinsa ja perheellistymisen esteiden purkamisen puolesta. (Monimuotoiset perheet n.d).

Verkosto tarjoaa maksutonta koulutusta perheiden kanssa toimiville ammattilaisille, sekä tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten kanssa. Yksi verkoston tavoitteista on vakiinnuttaa monimuotoisten perheiden käsitettä alan opintoihin. He tarjoavat myös verkkosivuillaan tietoa ja vinkkejä monimuotoisten perheiden kohtaamiseen, sekä järjestöjen tuottamaa materiaalia ammattilaisille työn tueksi.

3 Perhe

Perhe voidaan määritellä subjektiivisesta sekä objektiivisesta näkökulmasta. Sen henkilökohtainen määritelmä on jokaiselle erilainen. Sen konsepti vaihtelee kulttuurien ja maaosien mukaan. Siinä missä Suomessa elämä on yksilökeskeisempää, ja perheen käsitteeseen liitetään usein ajatus yksittäisestä perheyksiköstä, muualla maailmassa perhe voi käsittää kokonaisen suvun. Perhe ei välttämättä tarkoita aikuisista ja lapsista koostuvaa joukkiota ihmisiä, vaan se voi olla myös yksilön oma kokemus itselleen merkityksellisistä ja läheisistä henkilöistä. Ihmisillä on tarve säännellä suvunjatkamista itselle ja yhteisölle miellyttävällä tavalla. Perhe tunnustetaan käsitteenä lähes kaikkialla, mutta meillä sillä on kulttuurisesti ja historiallisesti muotoutunut konteksti. Suomalaisessa ajatusmaailmassa perhe–ajatus kietoutuu vahvasti ydinperheen käsitteen ympärille. (Säävälä 2019: 191.)

3.1 Perinteinen perhekäsitys Suomessa

Käsitys perheestä on subjektiivinen. Sen perinteiset mallit ja niihin liitetyt arvot vaihtelevat eri kulttuureissa, tieteenlajeissa ja maissa. Tilastokeskus määrittelee perheeksi samassa asunnossa asuvat henkilöt. Perheet luokitellaan lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avo- tai aviopareihin (saman sukupuolen parisuhteissa vain avioparien perheet lasketaan perheisiin), tai yksin asuviin vanhempiin. Lapsiperheiksi luetaan perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia. (Tilastokeskus).

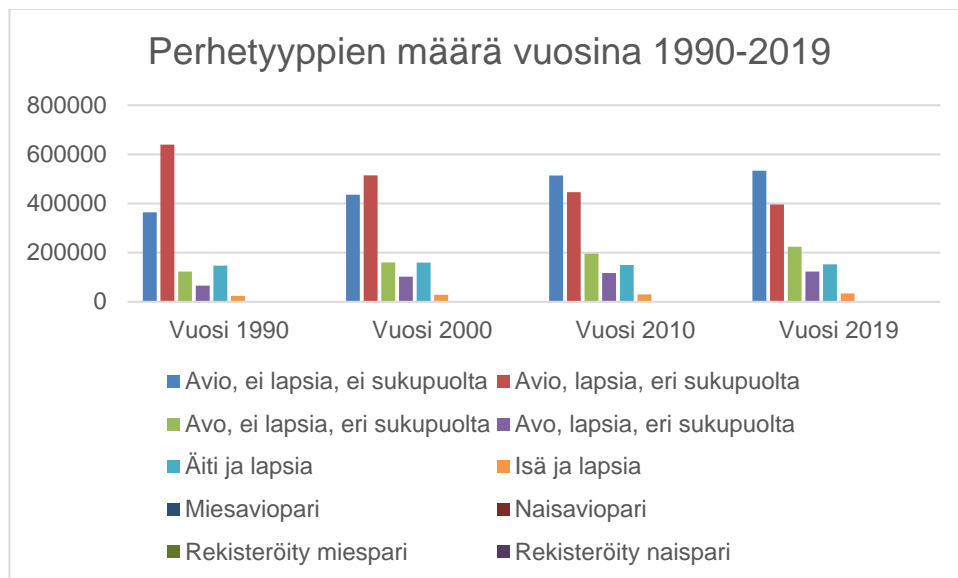
Perheen kokoonpanoa tarkastellaan usein vanhemmuuden näkökulmasta, joka voidaan jakaa biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen määritelmään. Biologinen määritelmä on hyvin yleinen vanhemmuuteen liitetty aspekti. Lapsen vanhemmat ovat tämän synnyttänyt nainen ja siittänyt mies, jotka saavat automaattisesti tai tunnistamalla lapsen huoltajuuden. Edellä mainitusta muodostuu myös juridinen vanhemmuus, eli lain määrittelemä vanhemmuus. Sosiaalisesta näkökulmasta vanhempi on aikuinen, joka huolehtii lapsen perustarpeista ja kasvatuksesta. Psykologinen vanhemmuus taas määrittyy sen perusteella, kenet lapsi tunnetasolla kokee vanhemmakseen. (Järvinen & Lankinen & Taajamo & Veistilä & Virolainen. 2012: 31).

Suomalaisessa yhteiskunnassa “tavalliseen perheeseen” liitetään edelleen vahvasti mielikuva ydinperheestä, kahden valkoisen, eri sukupuolta olevan vanhemman muodostamasta liitosta, johon on syntynyt 2-3 lasta. Säävälä (2019) kuvaileekin hyvin, miten perheellä käsitetään suomen kielessä yleensä ydinperhe, englannin kielessä sanalla 'family' viitataan perheeseen ja sukuun (Säävälä 2019: 191.)

Perheeseen kohdistetaan myös erilaisia tulotasoon, muotoon, asumisoloihin ja sosiaaliseen statukseen liittyviä normeja, eli siltä odotetaan tietynlaista elämäntapaa ollakseen tavallinen. Perhekäsitykseen liittyy yleisesti toiseuttaminen, ajatus meistä ja niistä muista, jotka eivät täytä näitä ehtoja. (Peltola 2014: 38-40).

3.2 Perheiden moninaisuus Suomessa

Vuoden 2019 lopussa perheisiin kuului 73 prosenttia Suomen väestöstä. Määrä on tipunut liki 30 vuodessa yhdeksällä prosentilla ja keskiarvoperheen koko on pienentynyt. Yleisin lapsiperhemuoto on edelleen eri sukupuolisen avioparin muodostama perhe, joita on 57 prosenttia perheistä. Tämän jälkeen yleisimmät muodot ovat avoparien muodostamat perheet, sekä äiti-lapsi-perheet. (THL 2020).

Kuvio 1. Perheet tyypeittäin 1990-2019 (Tilastokeskus 2020).

Nämä luvut kertovat vain hyvin yksinkertaistettua tarinaa perhemuodoista. Näissä raameissa perheet voivat olla myös:

- sateenkaariperheitä
- uusperheitä
- adoptioperheitä
- sijaisperheitä
- monikkoperheitä
- kahden kulttuurin perheitä
- tahatonta lapsettomuutta kokeneita perheitä
- lapsikuoleman kokeneita perheitä
- leskiperheitä

Edellä mainittujen perhemuotojen yleisyys ja näkyvyys on lisääntynyt kolmenkymmenen vuoden takaisesta. Sateenkaariperheiden määrä on nelinkertaistunut 2000-luvulla (STAT) ja keskustelu niiden ympärillä kiihtynyt varsinkin laillisten oikeuksien osalta. Kahden kulttuurin perheitä oli Suomessa 71 316 vuonna 2014 ja niiden määrä on kolminkertaistunut kahdessa vuosikymmenessä (Kinnunen 2016). Erilaiset perhemuodot voivat linkittyä toisiinsa tai samassa perheessä ilmentyä useampia moninaisuuden muotoja. Perhemuodot tulevat esille erityisesti perhetyössä, mutta myös muilla sosiaalityön osa-alueilla, joten jokaisen ammattilaisen tulisi ymmärtää niiden erityispiirteitä ja haasteita.

Tässä opinnäytetyössä käsittelen aihetta kaikkien kyselytutkimuksessa käytettyjen perhemuotojen kautta, mutta erityispiirteiden ja palveluissa esiintyvien piirteiden ymmärtämisen vuoksi avaan niitä seuraavaksi yksityiskohtaisemmin.

3.2.1 Sateenkaariperheet

Sateenkaari-termiä käytetään synonyyminä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistölle. Sateenkaariperheeksi määrittellään perhe, jossa on olemassa olevia, tulevia tai suunnitella olevia lapsia, ja ainakin toinen vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (Venesmäki & Karvinen 2019: 4.).

98 % sateenkaariperheistä on naisparien muodostamia. Tilastollisesti sateenkaariperheiksi lasketaan kuitenkin parisuhteensa rekisteröineet tai aviossa olevat parit. Avoliitossa asuvia saman sukupuolen parisuhteita ei edelleenkään tilastoida perheeksi. (Tilastokeskus). Sateenkaariperheiden virallinen olemassaolo siis riippuu täysin pariskunnan siviilisäädystä.

Sateenkaariperheet ovat olleet laajasti näkyvillä yhteiskunnallisessa keskustelussa viimeisen vuosikymmenen aikana. Keskustelua on käyty kirkon suhtautumisesta homopareihin, avioliitto-oikeudesta, adoptio-oikeudesta, sekä yleisesti ihmisten suhtautumisesta homoseksuaalisuuteen. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti ovat tunnustettu YK:n toimesta ihmisoikeuskysymyksiksi, joiden mukaan valtioilla on velvollisuus suojella syrjinnältä ja järjestää viranomaisille koulutusta tiedon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi. Vaikka asenteet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat menneet hurjasti eteenpäin, kaikki eivät vielä suhtaudu sallivasti sateenkaariperheisiin. Heteronormatiivisuus esiintyy edelleen vahvana yhteiskunnassamme, ja se näkyy myös tahattomasti ammattilaisten toiminnassa asenteina ja tiedon puutteena (Venesmäki & Karvinen. 2019:9).

Sateenkaariperheiden kokemuksia yhteiskunnan palveluissa on esitelty Väestöliiton kirjassa Sateenkaariperheiden vanhemmat (2018). Kirjassa esitelty tutkimus osoittaa, etteivät kaikki sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset hyväksy sateenkaariperheitä. Samaa tutkimukseen haastatellut sateenkaariperheet taas kertovat kokevansa ennakkoluuloja palveluiden piirissä, eikä niissä välttämättä osata edes tukea vanhemmuutta. (Aarnio, Kylmä & Solantaus & Rotkirch. 2018: 22, 26). Myös perheiden lasten saama tuki kyseenalaistetaan, neljännes tukea tarvinneista perheistä koki tuen saatavuuden riittämättömäksi. Useat sateenkaariperheet ovat myös uusperheitä. He tarvitsevat tukea siinä missä heterousperheetkin, mutta kokemus osoittaa, ettei sitä ole tarjolla tarpeeksi. (Aarnio ym. 2018: 29).

Yksi kymmenestä on myös kokenut työntekijöiden pitäneen sateenkaariperhettä itsessään perheessä esiintyneiden ongelmien syynä. Joissakin tapauksissa palveluja on jätetty käyttämättä ennakkoluulojen pelossa tai lainsäädännöllisen problematiikan vuoksi, kuten esimerkiksi lastenvalvojan palveluissa. Vastauksissa tulee myös esille toistuvat kokemukset palveluissa esiintyvistä heteronormatiivisuudesta, työntekijöiden koetaan usein tekevän työtään isä ja äiti-mentaliteetin kautta. (Aarnio ym. 2018: 130-133). Toisaalta, useat vastaajat olivat kuitenkin kyvyttömiä osoittamaan yksityiskohtaisesti, millaisia huonot kokemukset olivat, eikä niitä kohdanneita ollut kuin 6 % vastaajista. On

myös tulkittu, että epäreiluuden tunteet ja kokemukset voivat joissain määrin selittyä pelolla, joka kumpuavat omista tuntemuksista tai aiemmista negatiivisista kokemuksista. Syrjinnän pelko on kuitenkin todellinen haaste, joka voi johtaa palvelujen käyttämättä jättämiseen. Toisen tutkimuksen mukaan perheet eivät välttämättä koe kokeneensa syrjintää, mutta toivoisivat palveluihin inklusiivisuutta ja sateenkaariturvallisuutta (Venesmäki & Karvinen. 2019: 10)

3.2.2 Kaksikulttuuriset perheet

Kahden kulttuurin perheellä tarkoitetaan perhettä, jossa vähintään toinen vanhemmista tulee toisesta kulttuurista. Siinä missä valtavirtaväestön perheiden muodostus tapahtuu tyypillisesti kahden ihmisen päätöksestä perheen perustamisesta, kahden kulttuurin perheissä siihen liittyy muitakin tekijöitä. Perheen syntymiseen vaikuttaa henkilökohtaisten valintojen lisäksi ympäristöön liittyvät yhteiskunnalliset, poliittiset ja taloudelliset tekijät.

Vaikka kulttuurierot voivat toimia yhdistävänä tekijänä parisuhteessa, ne usein tuovat lisähaasteita perheen toimintakykyyn. Perheet kohtaavat haasteita myös ulkopuolisten ennakkoluulojen muodossa. Kahden kulttuurin perheet eivät ole itsessään uusi ilmiö, mutta ne herättävät vielä tänäkin päivänä epäluuloja ja keskustelua. Kulttuurierot koetaan usein rikastamisen lisäksi hankaloittavana tekijänä, niihin kiinnitetään huomiota esimerkiksi erotilanteissa muiden ongelmien sijasta. (Duo 2013).

Ennakkoluulot vaikuttavat sosiaalisten suhteiden lisäksi yhteiskunnallisen toiminnan tasolla, perheet kohtaavat usein myös byrokraattisia ja rakenteellisia haasteita. Perheet ovat jo lähtökohtaisesti eri asemassa toisiinsa nähden ulkomaalaisen puoliskon kansalaisuuden näkökulmasta. EU-kansalaisten ja sen ulkopuolelta tulevien eriävät maahanmuuttoon liittyvät lailliset tekijät vaikuttavat perheen elämään. Vaikka maahanmuuttolait eivät välttämättä suoranaisesti ole syrjiviä, ne estävät usein lasten oikeuden molempiin vanhempiin. Järjestelmämme sallii lapselle vain yhden rekisteröitävän äidinkielen, jolloin perheen toinen äidinkieli jää taka-alalle. Molempien äidinkielen opetusta ei ole saatavilla kaikissa kunnissa. (Kinnunen 2016). Monikulttuuriset perheet saattavat näkyä palveluissa verrannollisesti useammin kuin kantaväestön perheet. Ulkomaalaistaustaiset ihmiset käyttävät suhteellisesti enemmän sosiaalipalveluja kuin kantaväestö, sama näky perhepalveluissa. (Kuusio & Seppänen & Jokela & Somersalo & Lilja. 2019: 178).

Ulkomaalaisen puolison työllistyminen voi olla hankalaa, jolloin perheen taloudellisen vastuun kantaminen jää suomalaisen puolison vastuulle. Sosiaalisten kontaktien ja harrastusten puute voi myös aiheuttaa vaikeuksia kotoutumisessa. Tuki lastenhoidossa on kahden kulttuurin perheissä tärkeää, koska toisen puolen suku asuu toisessa maassa. (Monimuotoiset perheet–verkosto. n.d). Monikulttuurisen perheen kanssa työskennellessä työntekijällä tulisi olla tietoa ja ymmärrystä maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvistä tekijöistä ja käsitteistä, jotta perheelle voidaan tarjota oikeanlaista tukea. Perhe itsessään on lievittää kotoutumisen haasteita, joten se tulisi ottaa huomioon kokonaisuutena myös kotoutumistyössä.

3.2.3 Yhden vanhemman- ja uusperheet

Tilastokeskuksen mukaan 22% Suomen perheistä ovat yhden vanhemman perheitä. Suurin osa näistä perheistä on äiti–lapsi–perheitä (152 888 perhettä vuonna 2018). Vaikka suuri osa yhden vanhemman perheistä pärjää hyvin, lähes puolet kokevat jonkinlaisia vaikeuksia ja lähes viidesosa vakavia vaikeuksia. (Pienperheyhdistys ry.) Taloudellisesta näkökulmasta tämä näkyy toimeentulo– ja asumistukien saajien tilastoissa. Yhden vanhemman perheiden osuus toimeentulotukien saajina vuonna 2018 oli yli puolet kaikista toimeentulotukea saavista lapsiperheistä. Asumistukea sai keskimäärin puolet koko maan yhden vanhemman perheistä. Kaikista asumistukea saavista perheistä joka kolmas oli yhden vanhemman perhe. (Pienperheyhdistys ry.) Yksinhuoltaja-äitien koulutus– ja työllisyysaste on avo– tai avioliitossa eläviä äitejä matalampi, sekä he kokevat oman fyysisen, sekä henkisen terveytensä huonommaksi. (Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos.)

Uusperheellä tarkoitetaan virallisesti perhettä, jossa on ainakin yksi, vain toisen huoltajan alle 18-vuotias lapsi. Koska uusperheeksi ei tilastoida perheitä, joissa on täysikäisiä lapsia tai toisen vanhemman lapset asuvat virallisesti toisessa osoitteessa, on uusperheiden määrää vaikea tilastoida. Vuonna 2017 uusperheitä tilastoitiin virallisesti 51 300 kappaletta. (Supli 2019.) Uusperheissä kohdataan samanlaisia haasteita kuin muissakin perheissä, mutta sillä on omat haasteelliset ominaispiirteensä. Uusperheen muodostuessa yhteen liitetään kaksi jo olemassa olevaa perhekuviota, jotka ovat muotoutuneet jo edellisissä suhteissa. Perheen elämään vaikuttavat edelliset puoliset, sekä mahdolliset huoltoriidat, sekä lasten suhtautuminen ja sopeutuminen uuteen perhetilanteeseen. Erityisesti murrosikäiset lapset saattavat suhtautua negatiivisesti vanhempansa uuteen puolisoon ja oman kotinsa jakamiseen vieraan ihmisen kanssa. (MLL).

Perheen vanhemmat saattavat tarvita tukea parisuhteensa kanssa. Lapset saattavat kipuilla omien vanhempiansa eron vuoksi, ja tarvitsevat tukea uuden tilanteen hyväksymiseen.

3.2.4 Lapsettomuutta kokeneet perheet sekä adoptio- ja sijaisperheet

Tahaton lapsettomuus voi johtua monista syistä. Sen taustalla voi olla hedelmällisyshäiriöitä, keskenmenoja, sopivan kumppanin puuttumista tai se voi olla sekundääristä. Lapsettomuus on kriisi, joka aiheuttaa usein kokijalleen suurta surua, sekä vaikuttaa parisuhteeseen ja koko elämään. Hedelmöityshoidot ovat fyysisesti, psyykkisesti, sekä sosiaalisesti raskaita, ja saattavat kestää vuosia. Lapsettomuus voi myös koskettaa perheitä, joissa on jo ennestään lapsia, ja joihin toivotaan pienempää sisarusta. Sen hyväksyminen voi olla pitkä prosessi, johon kuuluu erilaisia vaiheita shokista masennuksen ja surun kautta mahdolliseen eheytymiseen. Lapsettomuuden vaikutukset eivät myöskään välttämättä katoa lapsitoiveen toteutumisen myötä. (Simpukka ry).

Suomessa adoptoidaan vuosittain noin 400 lasta, adoptiot tapahtuvat ulkomailta ja Suomesta vieraslapsiadoptioina, sekä perheen sisäisinä ja aikuisadoptioina. Vuonna 2019 kaksi kolmasosaa adoptioista oli perheen sisäisiä adoptioita, eli aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli adoptoi puolisonsa lapsen. Liki puolet näistä adoptioista tapahtui sateenkaariperheissä. (Tilastokeskus 2020). Adoptiolaki takaa adoptioperheille neuvontaa ja tukea koko prosessin ajalle sekä sen jälkeen. Viime vuosina on noussut esille keskustelua palveluiden riittämättömyydestä ja adoptioperheiden erityispiirteiden ymmärtämättömyydestä. (Adoptioperheet ry). Ulkomailta adoptoidut lapset voivat kohdata rasismia. Lapsi voi jäädä välitilaan, jossa hän ei ole maahanmuuttaja, mutta ei kuitenkaan ulkonäöltään kantasuomalainen. Tutkimusten mukaan lapsella voi myös olla haasteita kouluelämässä sosiaalisten taitojen hitaamman kehittymisen vuoksi. (Adoptioperheet ry).

Sijaisperheillä tarkoitetaan perheitä, joissa asuu lapsia, jotka ovat sijoitettu perheeseen lastensuojelun tukitoimien kautta. Perheisiin kuuluu usein myös perheen biologisia lapsia. Sijoitetuilla lapsilla voi myös olla yhteys biologisiin vanhempiinsa. Koska sijoitetut lapset ovat yleensä tulleet perheeseen raskaiden tapahtumien seurauksena, lapsen sopeutuminen voi olla haastavaa ja vaatii sijaisvanhemmilta ymmärrystä, sekä tietoa lapsen kehityksestä ja kasvusta. (Monimuotoiset perheet).

3.2.5 Monikkoperheet

Monikkoperhe on perhe, johon syntyy tai on syntynyt useampi kuin yksi lapsi samalla kerralla. Kaksosia syntyy vuosittain 600-650 ja kolmosia noin 5-10 perheeseen. Monikkoraskauden eroavat yhden lapsen raskaudesta monella tavalla. Raskauteen liittyy riskejä, sekä vanhempien arki tarvitsee usein enemmän tukea synnytyksen jälkeen. (Monimuotoiset perheet). Monikkoperheissä arki vaatii enemmän työtä, joten vanhemmilla esiintyy enemmän väsymystä ja haasteita parisuhteissa kuin muissa lapsiperheissä, sekä taloudellinen tilanne voi vaatia tukea. Monikkolasten huomiointi yksilöinä on tärkeää varhaiskasvatuksessa, sekä sisaruussuhteiden erilaisuus tulisi tiedostaa. Perheessä voi olla jo ennestään lapsia, jotka saattavat reagoida ja kokea vahvaa mustasukkaisuutta uusista sisaruksistaan, jotka vaativat paljon vanhempien aikaa ja huomiota. (Monimuotoiset perheet & Monikkoperheet ry.).

3.2.6 Menetyksiä kohdanneet perheet

Alaikäisen lapsen kuolema koskettaa vuosittain noin 500 perhettä. Työikäisiä jää leskeksi noin 4500 kappaletta ja 2000 alaikäistä lasta menettää vanhempansa. Perheenjäsenen menettäminen on kriisi, joka koskettaa jokaista perheeseen kuuluvaa, ja sen aiheuttaman surun kohtaaminen vaatii erityistä huomiota. (Monimuotoiset perheet. n.d.).

Leskiperheessä toiselle vanhemmalle jää surun lisäksi koko perheen kannattelu. Kuolemaan liittyy juridisia velvoitteita, sekä vanhempi jää lastensa ainoaksi huoltajaksi. Perhe saattaa tarvita konkreettista tukea arjen jatkumiseen, kotitöihin ja lasten hoitoon. Perheenjäsenen kuolema, oli kyseessä lapsi tai aikuinen, voi vaikuttaa perheen taloudelliseen tilanteeseen merkittävästi. Menetyksiä kohdanneet perheet näkyvät tästä syystä myös sosiaalipalveluissa muun tuen tarpeen lisäksi. Toimeentulon turvaamiseksi saatetaan tarvita taloudellisia tukimuotoja. (Monimuotoiset perheet. n.d & Surevan kohtaaminen. n.d).

Lapsen suru tulee ottaa huomioon siinä missä aikuisenkin, käsittelemätön suru voi aiheuttaa ongelmia tunne-elämässä. Lapsen surutyö voi näkyä käytöshäiriöinä ja masennuksena, ja heijastua tätä kautta myös kouluelämään. (Surevan kohtaaminen. n.d). Kuten myös leskiperheiden kohdalla, lapsensa menettäneiden perheiden kohdalla jokainen perheenjäsen kokee surun eri tavalla.

3.3 Kenellä on oikeus perheeseen? Perhe lainsäädännön näkökulmasta

Perhe on mainittu YK:n vuoden 1948 ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (Universal Declaration on Human Rights, UDHR). Se on yksi maailman tunnetuimmista, ellei tunnetuin ihmisoikeusasiakirjoista, johon moni nykyajan ihmisoikeussopimus nojaa. Sen 16. artiklassa todetaan, että täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus perustaa perhe ilman rodusta, uskonnosta tai kansalaisuudesta riippuvia rajoitteita, sekä perheen oleva luonnollinen, yhteiskunnan ja valtion suojeluun oikeutettu ydinosa. YK:n ihmisoikeuskomitea kuvaili vuonna 1990 perheen käsitteen ”valtiosta toiseen, tai jopa valtion sisällä olevien alueiden välillä joissain asioissa vaihtelevaksi, josta johtuen sitä on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti”. (Hart 2012: 286–289).

Perheen käsitettä ja suojelua käsitellään myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa, sekä Naisten oikeuksien yleissopimuksessa. Syrjintä kielletään Lasten oikeuksien sopimuksessa lasten tai tämän vanhempien rodun, uskonnon, vamman, ihonvärin, sukupuolen, tai poliittisen mielipiteen vuoksi. (Unicef. n.d).

Suomen lainsäädännössä perhe-elämää koskevia säännöksiä löytyy äitiys- ja isyyslaista, adoptiolaista, sekä avioliittolaista. Perhe-elämän kunnioittaminen on myös eräistä lastensuojelun kantavista periaatteista. (Unicef. n.d). Maamme lainsäädäntö, palvelut ja sosiaaliturva eivät kuitenkaan ota huomioon kaikkia erilaisia perhemuotoja, ja niiden mukana tulevia erilaisia olosuhteita. Kuten aiemmin erilaisia perhemuotoja esitellessä mainittiin, esimerkiksi sateenkaariperheiden virallinen olemassaolo riippuu täysin pariskunnan siviilisäädystä. Perheiden erotilanteissa lapsi jää lainsäädännön näkökulmasta aina jommallekummalle vanhemmalle, eli lapsen kanssa samassa osoitteessa asuvalle lähivanhemmalle, vaikka kyseessä olisi vuoroasumisjärjestely. Vuoroasumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi viettää vähintään 40 % ajastaan molemmissa kodeissa. Toisessa osoitteessa olevasta vanhemmasta tulee virallisesti etävanhempi. Uusperheissä etävanhemman lapsia ei lasketa virallisesti perheeseen kuuluviksi, vaikka lapsi asuisi puolet ajasta tämän luona. Tämä näkyy taloudellisesti esimerkiksi lapsilisässä, jota maksetaan vain sille, jonka luona lapsi virallisesti asuu, sekä asumistuessa. Lapsen kouluvalinnat sekä kyydit määräytyvät myös lapsen asumispaikan mukaan. Eri kunnassa oleva etävanhempi ei myöskään ole oikeutettu oman asuin- kuntansa perhepalveluihin. (Monimuotoiset perheet).

4 Syrjintä ja ennakkoluulot

Kyselyssä kartoitettiin myös perheiden palveluissa mahdollisesti kohtaamaa syrjintää ja ennakkoluuloja. Avaan tässä luvussa kumpaakin käsitettä, koska on tärkeää ymmärtää niiden tarkoitusta, ja miten ne vaikuttavat ihmisen toimintaan.

4.1 Syrjintä

Syrjinnäksi määritellään toimintaa, jossa ilman hyväksyttävää syytä ihmistä kohdellaan tähän liittyvän tekijän tai tekijöiden perusteella negatiivisesti eri tavalla kuin toista henkilöä (THL 2018). Syrjintä on kielletty Suomessa perustuslaissa. Yhdenvertaisuuslaissa syrjintä kielletään alkuperän, uskonnon, iän, kansalaisuuden, kielen, vakaumuksen, poliittisen toiminnan, mielipiteen, ammattijärjestötoiminnan, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, perhesuhteiden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tasa-arvolaissa syrjintä kielletään sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Viranomaisilla, työnantajilla sekä koulutuksen järjestäjillä on velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista. (Oikeusministeriö 2019: 3).

Kaikki syrjintäkokemukset eivät kuitenkaan ole lakiteknisessä valossa syrjintää. Kokemusten kartoittaminen antaa kuitenkin tietoa siitä, miten vähemmistöt kokevat asemansa yhteiskunnassa. (Oikeusministeriö 2019. 3–4).

Moniperustainen syrjintä koskettaa henkilöitä, jotka kuuluvat useampaan kuin yhteen vähemmistöön. Tällainen tilanne voi esimerkiksi olla sellainen, jossa maahanmuuttajainainen kuuluu myös seksuaaliseen vähemmistöön. Moniperusteisen syrjinnän kohdalla puhutaan usein myös sisä- ja ulkoryhmäsyrjinnästä. Sisäryhmäsyrjintä tarkoittaa vähemmistöön kuuluvan henkilön kohtaamaa oman vertaisryhmänsä sisällä tapahtuvaa syrjintää. Ulkoryhmäsyrjinnällä taas viitataan yhteiskunnan puolelta tapahtuvaan syrjintään. (Oikeusministeriö 2019: 4).

Moninkertaista syrjintää kokeva henkilö voi kohdata syrjintää useammassa eri tilanteessa usean syyn vuoksi. Kumulatiivisella syrjinnällä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö kokee samanaikaisessa tilanteessa syrjintää useammalla perusteella, esimerkiksi työhaussa sukupuolen ja etnisen taustan vuoksi. Joskus syrjintäperusteet risteävät, jolloin ne yhdistyessään luovat erityisen syrjimisperusteen. Tällainen tilanne voi esimer-

kiksi esiintyä, jossa henkilöä ei syrjittäisi yksittäisen perusteen vuoksi, esimerkiksi alkuperän vuoksi, mutta jokin muu tekijä, kuten vammaisuus, tähän lisättynä muodostaa ”yhteisen” syrjintäperusteen. (Oikeusministeriö 2019: 4)

4.2 Ennakkoluulot ja asenteet

Ennakkoluuloja on määritetty tarkoittavan joustamatonta, yleistykseen perustuvaa negatiivisuutta erityistä kohdetta kohtaan. Nykyään se rinnastetaan usein vihamieliseksi asenteeksi tai tunteeksi toista ryhmää tai sen jäseniä kohtaan. Meillä kaikilla on ennakkoluuloja ihmisistä ja asioista, jotka vaikuttavat tavalla tai toisella omaan suhtautumiseemme sekä toimintatapoihimme. Kategorisoimme luonnostamme ihmisiä erilaisiin ryhmiin, mikä johtaa helposti ”parempi–huonompi” –ajatteluun. Itselle vieraampi ulkoryhmä koetaan helposti sisällöltään samanlaiseksi, kun taas omassa sisäryhmässä erilaisuus nähdään vivaihteekkaammin. Ennakkoluulot ovat myös opittuja. Ne voivat kehittyä jo lapsena sosiaalisaatioprosessissa, esimerkiksi mallioppimisen kautta lähipiirin asenteita havainnoimalla. (Peda 2018, Helkama & Myllyniemi & Liebkind & Ruusuvoori & Lönnqvist & Hankonen & Renvik & Jasinskaja–Lahti & Lipponen 2020 :265–266, 273).

Asenteet taas syntyvät henkilön positiivisesta tai kielteisestä suhtautumisesta tiettyyn kohteeseen. Kohteen tuttuus vaikuttaa siihen, miten suhtaudumme siihen. Toisaalta on myös huomattu, että tuttuuden lisääminen voi muuttaa asennettamme kohteeseen, joka alun perin on ollut kielteinen. Sosiaalipsykologiassa asenteilla on todettu olevan yhteys ihmisen toimintaan. Asenteen vahvuudella, kohteen ja sosiaalisilla normeilla on suuri merkitys tässä yhtälössä. Sillä, kuinka tietoisia asenteemme ovat, on vaikutus siihen, miten ne vaikuttavat käyttäytymiseemme. Tiedostetut asenteet ovat hallittuja ja ennustavat paremmin harkittua toimintaa, kun taas tiedostamattomat asenteet spontaanimpaa toimintaa. (Helkama ym. 2020: 174, 178–179).

Perhekeskustelussa ennakkoluulot voivat esiintyä kokemalla perinteisestä perhemallista poikkeavat perheet ulkopuolisina perhe–käsitteestä, siitä huolimatta, että tiedostamme ja hyväksymme erilaisten perhemuotojen olemassaolon. Esimerkkinä voidaan käyttää uusperhettä. Se on perhemuotona meille tuttu ja ollut olemassa jo pitkään, mutta tiedostamattomasta, meihin iskostuneesta ydinperhenäkökulmasta se saatetaan nähdä silti kakkosvaihtoehtona, koska siihen liittyy sosiaalisesta näkökulmasta epäsuosittuja piirteitä kuten eroja, tai omia negatiivisia elämäkokemuksia.

5 Sosiaalityöntekijät

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolakiin perustuvaa suunnitelmallista asiakas- ja asiantuntijatyötä, jonka tarkoituksena on tukea vaikeissa elämäntilanteissa, edistää osallisuutta ja hyvinvointia, sekä vahvistaa yksilöiden toimintakykyä- ja mahdollisuuksia. (Yliruka & Vartio & Pasanen & Petrelius 2018:10) Sosiaalityöntekijä on Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto laillistama ammattihenkilö. Sen edellytyksenä on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy pääaineopinnot tai niitä vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijän vastuulla on sosiaalihuollon asiakkaiden sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaava asiakastyö, sekä sen vaikutustuen seuranta ja arviointi. Sosiaalityöntekijät myös usein vastaavat sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta ja sen prosessien toimivuudesta. (Talentia n.d).

Ymmärtääksemme tämän opinnäytetyön keskeistä tarkoitusta ja tärkeyttä, on olennaista tarkastella sosiaalialan eettisiä ja moraalisia periaatteita, sekä arvoja. Työntekijöiden oman arvomaailman ja kokemusten kartoittaminen ei suinkaan ole tärkeää vain koulutuksen ja tiedon lisäämisen kartoituksen kannalta. Ne liittyvät siihen, millä lailla työntekijä pystyy kiinnittymään ammattialansa syvimpään olemukseen. On olennaista pyrkiä vastaamaan kysymykseen siitä, millä lailla työntekijä voi objektiivisesti kohdata asiakkaita ja näiden haasteita, jos ne ovat ristiriidassa oman arvopohjan kanssa ja min-kälaiset tekijät siihen vaikuttavat. On tärkeää kuitenkin muistaa, että arvoriidit ei välttämättä koske kaikkia työntekijöitä.

Sosiaalialan työntekijän ammattietiikan lähtökohta perustuu ihmisarvoon, ihmisoikeuksiin ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Se ohjaa ammatillista toimintaa, siihen liittyviä valintoja sekä ratkaisuja, ja sen tarkoituksena on ihmisten auttaminen. (Talentia 2017: 7) Sosiaalialan työntekijällä on velvollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta, johon kuuluu negatiivisen syrjinnän vastustaminen, erilaisuuden ja moninaisuuden tunnustaminen, epäoikeudenmukaisen politiikan ja käytäntöjen vastustaminen, ja yhteisvastuu. (Talentia 2017: 20-23)

Vaikka sosiaalialan työntekijän omien arvojen ei tulisi vaikuttaa työhön, se on usein lähes välttämätöntä. Työtä tehdään sellaisten aiheiden ympärillä, jotka herättävät voimakkaita tunteita ja reaktioita kenessä tahansa ihmisessä. Vaikka alalle hakeutuva usein tiedostaa millaisia asioita työssään tulee kohtaamaan, on mahdollista löytää it-

sensä tilanteesta, jossa joutuu toimimaan omien arvojensa vastaisesti, tietoisesti tai tiedostamattaan. Omien kokemusten irrottaminen työkontekstista voi olla haastavaa, joskus jopa mahdotonta. Tästä syystä omien näkemysten tarkastelu, tiedostaminen ja kohtaaminen on tärkeää, jotta niiden vaikutusta asiakastyössä kyettäisiin minimoimaan. (Beckett, Maynard & Jordan. 2017: 1-13).

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa vastaajien omia sekä työympäristöjen- ja yhteisöjen kokemuksia ja asenteita erilaisten perheiden kohtaamisesta sekä niiden moninaisista muodoista. Tarkoituksena ei ollut tuottaa tieteellistä tutkimusta, vaan kartoittaa asenteita. Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään yksilötasolla millä tavalla monimuotoisten perheiden kohtaaminen koetaan oman ammatillisen osaamisen ja kokemuksen kannalta, sekä millaisia omat asenteet perheitä ja niiden erityispiirteitä koetaan ovat. Tämän lisäksi arvioitiin, miten työpaikoilla otetaan erilaiset perheet huomioon ja miten niihin suhtaudutaan. Tutkimuksella oli myös tarkoitus vastata kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Huomioidaanko monimuotoisten perheiden erityispiirteet palveluissa?
- Miten monimuotoisten perheiden kohtaaminen koetaan?
- Koetaanko tarvetta lisäkoulutukselle ja minkälaista?

Sosiaalityöntekijöiltä verkostolle tulevien koulutuspyyntöjen vuoksi on erityisen tärkeää selvittää lisäkoulutuksen ja tiedon tarvetta. Työkentältä tulevan informaation kautta pystytään vastaamaan parhaiten kysyntään ja räätälöimään koulutuksia kohderyhmien tarpeiden mukaiseksi. Kyselyn tuloksia tullaan hyödyntämään myös Talentialle tehtävän koulutus- ja tietomateriaalin luomisessa.

6.2 Aineiston keruu

Työni perustuu laadulliseen ja määrälliseen kyselytutkimukseen (Liite 1), jonka Monimuotoiset perheet-verkosto toteutti kyselyn vuoden 2020 kesällä työssään erilaisia perheitä kohtaaville. Kohderyhmä valikoitui asemansa relevanttiuden vuoksi. Sosiaalityöntekijät ovat usein olennaisessa osassa perheiden tukemisessa ja heidän riittävällä osaamisella on merkitys perheiden hyvinvoinnin kannalta.

Kyselyn sisältö laadittiin Monimuotoiset perheet–verkostossa ja sitä kommentoi useampi sosiaalityöntekijä ennen sen julkaisua. Kyselyä jaettiin Talentian, eli sosiaalityöntekijöiden ammattiliiton kautta, sekä sosiaalisen median kanavissa, esimerkiksi Facebookissa Sosiaalityöntekijöiden uraverkosto–ryhmässä, johon kuuluu 3500 sosiaalialan työntekijää. Kyselyyn vastanneiden sosiaalityöntekijöiden joukko on satunnainen. Vastauksia kyselyyn saatiin 133 kappaletta.

Kyselyn tarkoitus ja sen mahdolliset käyttötavat on esitelty kyselyn ensimmäisellä sivulla. Vastaaminen tapahtui nimettömästi, eikä tuloksista voi päätellä vastaajaa. Vastaukset annettiin vapaamuotoisten, sekä monivalintakysymysten muodossa. Kysymyksissä keskityttiin järjestön edustamiin perhemuotoryhmiin, mutta vastaajat saivat tuoda esille myös muita perheisiin ja perhesuhteisiin liittyviä ajatuksia.

6.3 Aineiston analysointi

Kyselyssä käytettiin avoimia, sekä monivalintakysymyksiä. Monivalintakysymyksillä kartoitettiin vastaajan työtilannetta yleisellä tasolla; työnantajan tyyppiä, työntekijätasoa, sekä minkälaisissa työtehtävissä hän toimii. Vastaajien työtaustan selvittämisen tarkoitus oli antaa informaatiota siitä, millaisissa työtehtävissä erilaisia perheitä kohdataan. Mielenpitoita mitattiin Likertin asteikkoa käyttäen. Likertin asteikon koetaan luotettavaksi välineeksi tiedon käsittelyyn esimerkiksi asenteiden mittaamisessa, edellyttäen että pisteytys on tasavälistä. (Heikkilä 2014: 175). Kyselyssä asteikon vastausvaihtoehdot ovat ”täysin eri mieltä”, ”en eri enkä samaa mieltä”, ”täysin samaa mieltä, tai ”en osaa sanoa”, sekä asteikolla 1-5 ”haastavaa” ja ”helppoa”. Tuloksia analysoidessa ”en osaa sanoa”-vastaukset on jätetty pois puuttuvana tietona.

Tilastollisen aineiston analyysi tehtiin taulukoimalla tulokset ja muuttamalla ne kuvioksi. Tulokset ilmoitettiin prosenttilukuina. Kyselylomakkeessa ei ollut pakollisia kysymyksiä, joten useista vastauksista puuttui muutama vastaaja. Puuttuvien vastausten määrä oli vastaajamäärään verrattuna pieni tai hyvin pieni, joten niiden merkitys voidaan laskea tulosten kannalta olemattomaksi.

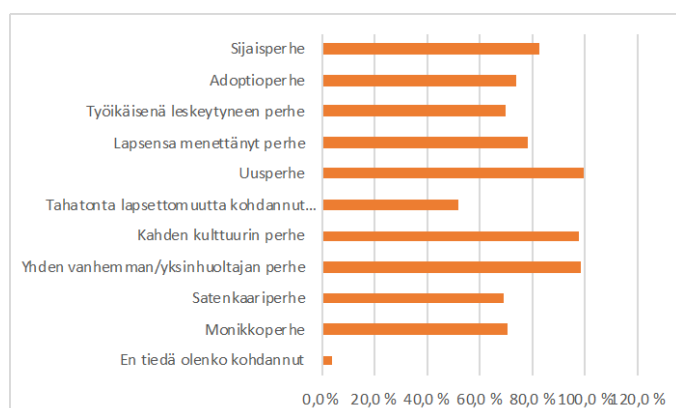
Kyselyssä oli myös neljä avointa kysymystä, joilla vastaajat saivat tarkentaa valintojansa. Näillä kysymyksillä täydennettiin monivalintakysymysten vastauksia tai kartoitettiin vastaajan näkemyksiä edellisen kysymyksen teemasta. Vastausten analysointi tehtiin aineistolähtöisesti ja aloitettiin käymällä aineisto tarkasti läpi useaan kertaan. Tällöin aineistoa tarkastellaan ilman teoreettista näkökulmaa, ja keskitytään havainnoimaan vastausten sisältöjä ja laatua, esimerkiksi sen kautta eroavatko vastaukset kovasti toisistaan. (Puusa & Juuti 2020: 147–148). Läpikäynnin jälkeen aineisto pilkottiin osiin ja pelkistämällä vastauksia ja ryhmittelemällä ne samankaltaisten vastausten kanssa. Joissakin vastauksissa mainittiin useampia asioita tai tekijöitä, jolloin ne eroteltiin erillisiksi vastauksiksi. Ne koodattiin yhteneviä merkityksiä sisältävien vastausten kanssa ja kvantifioitiin eli laskettiin, kuinka monta kertaa ne ilmenevät vastauksissa. Eniten esiintyneet teemat huomioitiin analyysissä ja yksittäiset asiat jätettiin sen ulkopuolelle.

7 Tulokset

Kyselyyn vastasi 133 sosiaalityöntekijää, jotka tapaavat työssään asiakkaita moninlaisista perhemuototaustoista. 127 heistä vastasi kysymykseen nykyisestä työpaikastaan. 40,9 % vastaajista työskentelee lastensuojelun avo-, sijais-, tai jälkihuollossa. Yli viidennes vastaajista (22,8%) työskentelee erilaisissa perhepalveluissa, ja 7,1 % ilmoitti olevansa poissa työelämästä. Loput vastaajat työskentelevät erilaisissa tehtävissä sosiaalialalla.

84,1 % vastaajista työskentelee kunnalle tai kuntayhtymälle. 4,5% vastaajista ei ole ollenkaan työsuhteessa kyselyyn osallistuessaan ja loput vastaajista työskentelevät yksityisellä yrityksellä, järjestössä, omassa yrityksessään tai muussa organisaatiossa. Vastaajista 12,9 % työskentelee esihenkilötehtävissä. (N=132)

Vastaajista kaikki tai lähes kaikki ovat kohdanneet työssään monimuotoisia perheitä. Jokainen vastaaja vastasi kohdanneensa työssään uusperheitä (100%). Yhden vanhemman perheitä (98,5 %), sekä kahden kulttuurin perheitä (97,7 %) oli kohdannut lähes jokainen vastaaja. Muita perhemuotoja oli kohdannut reilusti yli puolet vastaajista. Vain puolet (51,9%) vastaajista kertoi kohdanneensa tahatonta lapsettomuutta kohdanneita perheitä. 4,5 % vastaajista ilmoitti, etteivät tiedä ovatko he työssään kohdanneet monimuotoisia perheitä tai niihin kuuluvia henkilöitä. Kolmen ensin mainitun perheen kohtaamisen prosenttimäärät huomioiden tämä ei voi täysin paikkaansa, joten tässä kohdassa voidaan pohtia, miten vastaajat ymmärtävät monimuotoisen perheen konseptin, vai onko vastauksissa virhe.

Kuvio 2. "Olen työssäni kohdannut seuraavia perheitä tai niiden jäseniä" (n=133)

75,2 % vastaajista kertoi kartoittavansa asiakkaansa perhetilanteen aina, ja 22,6 % kartoittavansa tilanteen usein. Loput kartoittavat tilanteen joskus (0,08%), tai harvoin (0,08 %), tai eivät työskentele asiakastyössä (0,08%). (N=133) Tosin, vastaajista liki

puolet työskentelee lastensuojelussa, ja lähes neljäsosa erilaisissa perhepalveluissa, joten toisaalta erilaisten perhemuotojen kohtaaminen on melko odotettavaa, sekä perhetilanteen kartoittaminen kuuluu luonnollisesti työn kuvaan.

67 vastaajaa vastasi avoimeen kysymykseen ”Minkälaisia haasteita olet kohdannut yllä mainittujen perheiden tai erityistarpeisiin liittyen”. Vastauksissa nousi esille viisi useasti esiintyvää teemaa; erilaiset ennakkoluulot, puheeksi oton vaikeudet, tiedonpuute, yleiset yhteiskunnassa ja palveluissa esiintyvät ydinperhe/heteronormit, sekä kulttuuriset erot ja tekijät. Huomioitavaa oli myös se, että vastaajista yhdeksän koki, ettei ole kokenut minkäänlaisia haasteita asian tiimoilta.

Ennakkoluulot olivat eniten vastauksissa esille noussut teema. Useat vastaajat kuvailevat sosiaalisten tai vanhanaikaisten normien näkyvän käytännön työssä omien asenteiden lisäksi, erityisesti maahanmuuttaja- ja sateenkaariperheiden kanssa työskennellessä. Joissakin vastauksissa ennakkoluulojen esiintyminen tunnistettiin liittyvän tiedonpuutteeseen.

”Tuntuu, että tiedän liian vähän eri perhemuodoista ja -kokoonpanoista ja erityispiirteistä. Liian usein huomaan havahtuvani siihen, että olen tehnyt tahattomia oletuksia jonkun erityispiirteen perusteella”

”Asenteelliseen työhön liittyviä haasteita näkyy yhä ajoittain sekä omien työryhmien sisällä että yhteistyökumppaneiden kanssa. Lähdetään vahvoista oletuksista eikä suinkaan asiakkaiden tarpeista liikkeelle. Kohtauksissa näkyy myös välillä vahvaa arvottamista sekä alaspäin katsomista”

Useassa vastauksessa tiedon ja koulutuksen puute mainittiin haasteiden syyksi. Eräs vastaaja kommentoi, ettei hänellä ole minkäänlaista tietoa monimuotoisten perheiden kohtaamisesta, koska ei ole saanut siihen mitään koulutusta. Tiedon ja koulutuksen vähäisyyden taas todettiin useasti johtavan tahattomaan asenteellisuuteen. Tiedon puute mainittiin myös normeihin liittyvissä haasteissa. Tiukassa istuvat normit perheestä heteroparin muodostamasta lapsiperheestä näkyivät useassa vastauksessa, työntekijän näkemys perheestä näkyy joskus asiakkaan kohtaamisessa.

”Minulla ei ole välttämättä mitään tietoa erityistarpeista, koska en ole saanut mitään koulutusta siihen.”

”Itse en koe niinkään haasteita kohtaamisessa vaan ehkä meidän järjestelmissä, jotka lähtevät vielä aika usein tietyn tyyppisestä ydinperhe-ajattelusta (heterosuhteessa elävät 2 vanhempaa, joilla yhteinen biologinen lapsi)”

Kulttuurierot koettiin yhdeksi yleiseksi haasteeksi. Lähes kaikissa näissä vastauksissa työntekijän, sekä asiakkaan kulttuuriset näkemykset koettiin tuovan haasteita työskentelylle. Erityisesti kulttuuriin sidotut kasvatustavat koetaan aiheuttavan ristiriitoja työntekijän ja asiakkaan välillä, eikä yhteisen kielen puuttuminen helpota työskentelyä

”Sosiaalityössä käsiteltävät asiat ovat myös vaikeita tulkittavia, mikä osaltaan hankaloittaa keskustelua”

Erilaisia kasvatuskäytäntöjä on vaikea ymmärtää, kun kulttuurisista taustoista ei työntekijällä välttämättä ole tietoa, tai käytännöt poikkeavat oman kulttuuritaustan näkemyksistä.

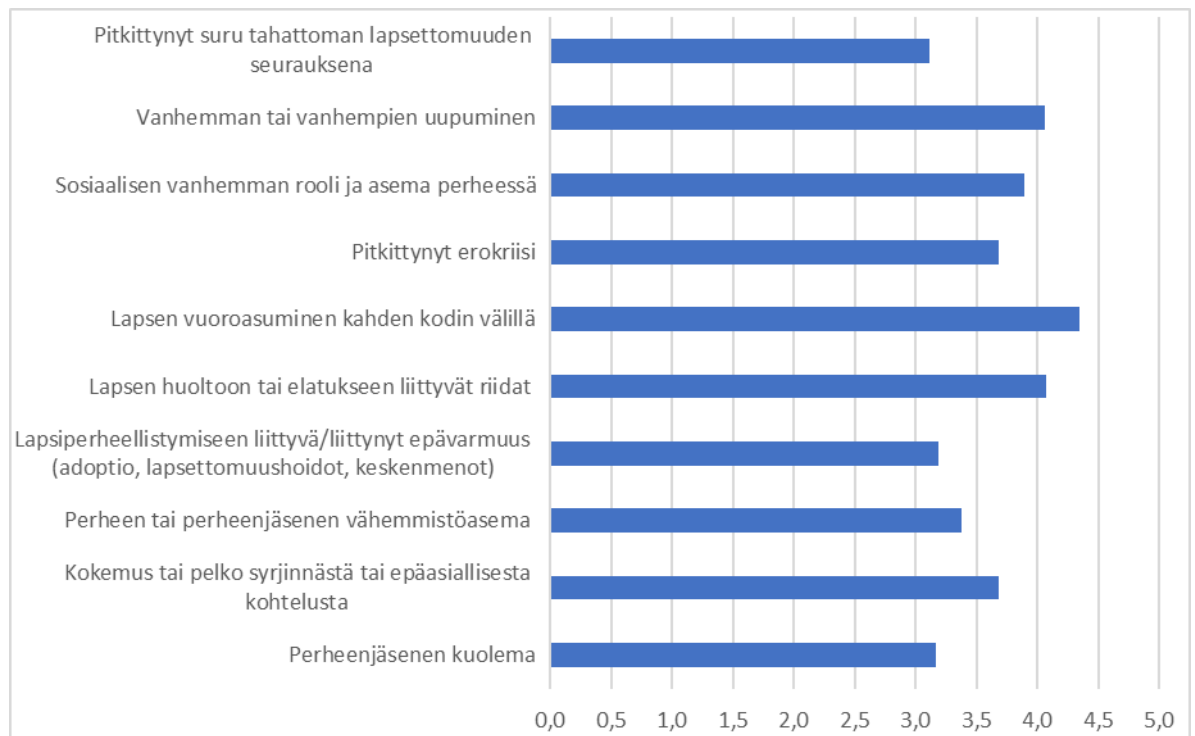
Useassa vastauksessa todettiin myös, ettei vastaaja koe haasteita moninaisten perheiden kohtaamisessa tai tarpeiden huomioimisessa. Näissä vastaajat arvioivat työskentelyn haasteiden tulevan muista, yksilöllisistä tekijöistä enemmän kuin perheen muodosta tai kokoonpanosta.

”Haasteita? En mitään sellaisia, jotka johtuisivat perhekokoonpanosta tai muodosta”

Koska perhemuotojen kohtaamiseen liittyy usein erityisiä tarpeita, vastaajia pyydettiin arvioimaan puheeksi oton haastavuutta tai helppoutta kymmenessä perheen hyvinvointiin vaikuttavissa ilmiöissä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan tätä Likertin asteikolla (1=haastavaa, 5=helppoa). Lähes kaikki vastaajat vastasivat viiteen väittämään, loppuista puuttui yksi tai kaksi vastausta. Tuloksia on tarkasteltu painotetun keskiarvon avulla.

Aiheiden puheeksi ottaminen koettiin keskiarvallisesti hyvin neutraaleiksi, joskin pientä hajontaa löytyy lähes kaikista aiheista. Eroperheiden lasten huoltoon liittyvien teemojen puheeksi otto koettiin helpohkoksi, ”Lapsen elatukseen ja huoltoon liittyvät riidat” (KA 4,1), ”Lapsen vuoroasuminen kahden kodin välillä” (KA 4,3). Perheenjäsenen kuoleman puheeksi otto koettiin jokseenkin neutraaliksi (KA 3,2), vastausten jakautuessa tasaisesti keskiarvon molemmille puolille. Syrjinnän tai epäasiallisen kohtelun puheeksi otto oli myös aiheena neutraali (KA 3,7), suurin osa vastauksista kallistui helpomman puolelle. Sama toistui perheen tai perheenjäsenen vähemmistöaseman puheeksi oton kohdalla (KA 3,4).

Pitkittynyt suru tahattoman lapsettomuuden seurauksena puheeksi oton aiheena jakoi mielipiteitä eniten (KA 3,1), huomattavaa oli myös se, että 18,3 % kaikista vastaajista ei osannut vastata kysymykseen. Lapsiperheellistymiseen liittyvä /liittynyt epävarmuus (adoptio, lapsettomuus, keskenmenot) koettiin myös keskiarvoillisesti neutraaliksi (KA 3,2), mutta mielipiteet jakautuivat koko asteikolle, 9,1% kaikista vastaajista ei osannut vastata kysymykseen.

Kuvio 3. Puheeksi oton helppous (5) tai haastavuus (1) keskiarvoittain

Kysymykseen ”Minkälaisia hyviä käytäntöjä suosittelet perheiden monimuotoisuuden tai perheiden erityistarpeiden huomioimiseksi?” saatiin 58 vastausta. Suositeltavissa käytännöissä oli havaittavissa haasteisiin vastaavia teemoja. Vastaajat suosittelivat ennakoluulottomuutta, lisätiedon ja koulutuksen hankkimista, sekä avointa kohtaamista ja kysymistä erityistarpeiden huomioon ottamisen välineiksi. Tästä voidaan päätellä, että vastaajilla on realistinen kuva asioista, jotka vaikeuttavat kohtaamista, mutta ymmärrys myös keinoista, joilla niitä helpottaa. Useassa vastauksessa mainittiin yksi tai useampi teema, niiden nähtiin olevan joko toisistaan riippuvaisia tai toisella vaikuttavissa olevia.

Asiakkaiden avoin kohtaaminen koettiin tärkeäksi asiaksi yli puolessa vastauksissa. Kysymysten esittäminen nähdään tärkeänä, erityisesti silloin kun työntekijä ei tiedä asiasta. Asiakas tulisi huomioida yksilönä ja tämän tulisi itse antaa määritellä oma perheensä.

”Jokaisen huomioiminen yksilönä ja sitä kautta perheiden tilanteiden selvittäminen ja ratkominen yksilöllisesti.”

”Aina kannattaa kysyä ja kertoa asiakkaalle, jos on jokin sellainen asia mitä kysyy sen vuoksi kun ei tiedä tai ymmärrä asiaa. Myös sateenkaari-perheisiin liittyvät käsitteet ovat sellaisia, joista kysyn aina, koska en kaikkea voi tietää.”

Kolmanneksessa vastauksista puhuttiin omien asenteiden ja olettamuksien sivuuttamisesta. Välineeksi tämän toteutumiseen koettiin tiedon lisääminen, omien asenteiden tarkastelu esimerkiksi työnohjauksessa, sekä asiakkaan kohtaaminen avoimella mielellä.

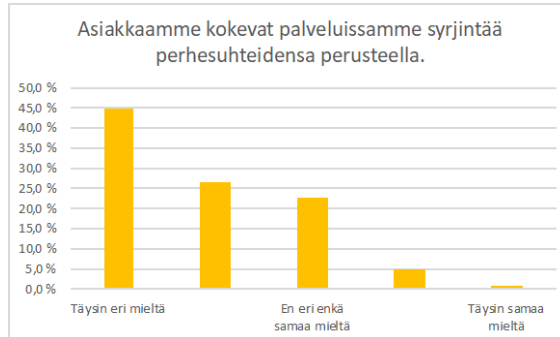
”Asia on mielestäni niin tapauskohtainen. Vaikka perhe olisi monimuotoinen se ei tarkoita suoraan sitä, että perheessä olisi erityistarpeita. Perheitä pitää kohdata ja kohdella samanarvoisesti ja apua olla avoimesti saatavilla ilman kynnystä.”

Kolmas teema suositeltavissa käytännöissä oli tiedon hankkiminen ja osaamisen lisääminen koulutuksen kautta. Tiedon lisäämisen koetaan helpottavan moninaisuuden ymmärtämistä ja hahmottamista, sekä konkreettisesti auttavan asiakkaan kohtaamista, esimerkiksi monikulttuuristen perheiden parissa. Suuressa osassa tähän teemaan liittyvissä vastauksissa toivottiin koulutusta perheiden moninaisuudesta. Myös moninaisuuden teemojen lisäämistä sosiaalityöntekijöiden peruskoulutukseen suositeltiin. Moni kokee, ettei ole saanut tarpeeksi aiheeseen liittyvää koulutusta

”Täydennyskoulutus jotta teemat tulevat tutuksi. Näin ollen esim. eri asioiden puheeksiottamisen kynnys laskee”

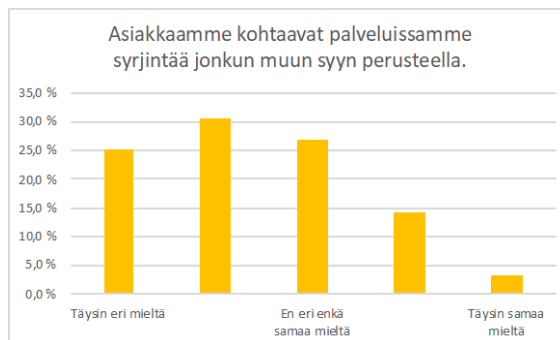
”Tiedon lisäämistä perheiden monimuotoisuudesta, jotta asia osattaisiin aina kartoittaa perheitä tavatessa ja myös dokumentoida osuvasti. Hankalilta tuntuvat asiat voivat jäädä dokumentoimatta vaikka työntekijä tunnustaisikin perheessä olevan surun tms. syitä. Sostt puheeksiottamisen taito on olennainen ja sitä voinee tukea tietoa ja keskustelua lisäämällä.”

Kyselyn yhdeksännessä kysymyksessä kartoitettiin vastaajan näkemyksiä mahdollisesta asiakkaiden kokemasta syrjinnästä tai ennakkoluuloista heidän palveluissaan. Kysymys oli osoitettu vain niille vastaajille, jotka tekevät asiakastyötä. Valtaosa vastaajista (71,8 % N=124) arvioi, etteivät heidän asiakkaansa koe syrjintää palveluissaan perhesuhteidensa perusteella.

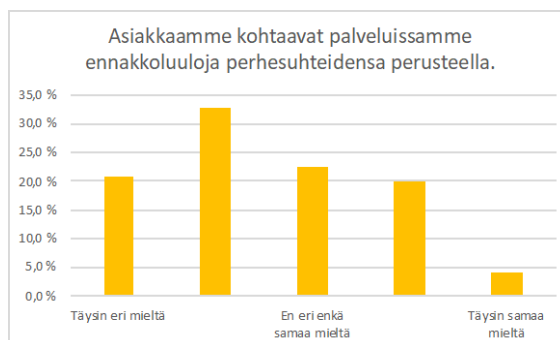
Kuvio 4. "Asiakkaamme kokevat palveluissamme syrjintää perhesuhteidensa perusteella"

Hieman yli puolet (55,9 % N=127) olivat samaa mieltä kysyttäessä syrjinnän mahdollisuudesta muista syistä.

Kuvio 5. "Asiakkaamme kokevat palveluissamme syrjintää jonkun muun syyn perusteella"

Asiakkaiden kohtaamista ennakkoluuloista oltiin erimielisiä. Suuri osa vastaajista (N=125) kuitenkin koki, etteivät perhesuhteet aiheuta ennakkoluuloja.

Kuvio 6. "Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme ennakkoluuloja perhesuhteidensa perustella."

Vastaukset olivat samankaltaisia muista syistä johtuvien ennakkoluulojen suhteen (N=123)

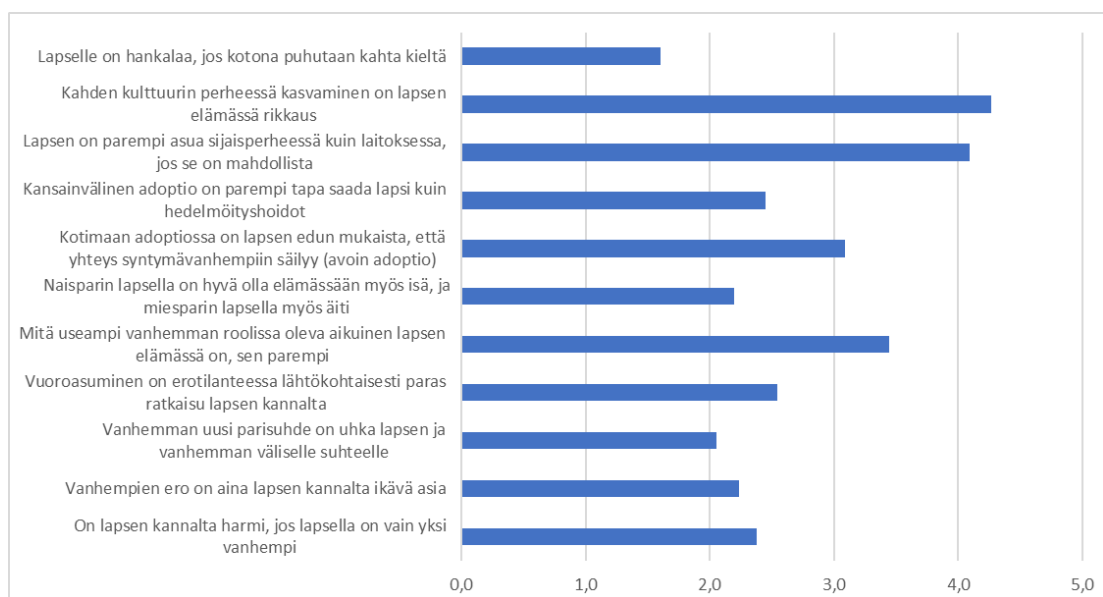

Kuvio 7. ”Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme ennakkoluuloja jonkin muun syyn perusteella.”

Jos vastasi edellisessä kysymyksessä asiakkaan kokevan ennakkoluuloja tai syrjintää ”jonkin muun syyn perusteella”, vastaajalla oli mahdollisuus antaa vastauksestaan lisätietoja tai tarkentaa sitä seuraavassa osiossa. Vastauksia tähän tuli 50 kappaletta.

Yli viidesosa vastauksista koski asiakkaan etnistä taustaa tai uskonnollista väkkaumusta. Näiden koettiin vaikuttavan negatiivisesti asiakkaan kohtaamiseen. Asiakkaan henkilökohtainen historia tai historia palveluissa, sekä henkilökohtaiset valinnat koettiin myös usein ennakkoluulojen tai syrjinnän syyksi. Muita syitä ennakkoluuloille tai syrjinnälle oli mielenterveys- ja päihdeongelmat, sekä heikko sosioekonominen status.

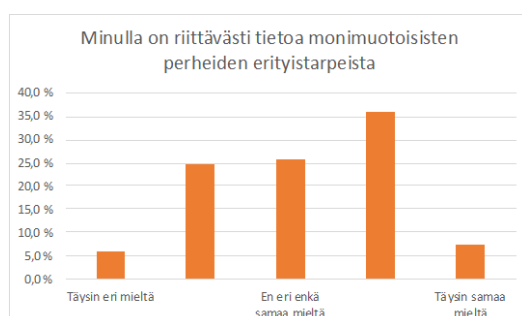
Vastaaja sai mahdollisuuden arvioida omia asenteitaan ja näkemyksiä yleisiin väittämiin mielipidemittarin (1=täysin eri mieltä, 3=en samaa enkä eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä) avulla. Painotettu keskiarvo kuvaa vastausten jakautumista mittausasteikolla.

Kuvio 8. Asenteita ja näkemyksiä yleisiin väittämiin.

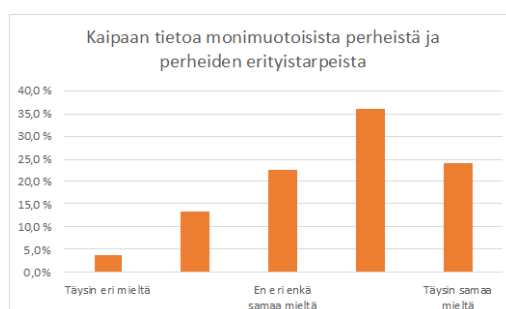
Kyselyn loppuosiossa keskityttiin vastaajan näkemyksiin monimuotoisten perheiden kohtaamisesta työssään ja työpaikallaan. Lähes puolet vastaajista (46,2 %) oli melko samaa mieltä, ja 21,5 % täysin samaa mieltä siitä, että työpaikallaan tunnustetaan monimuotoisia perheitä ja perheiden erityistarpeita (N=130). Lähes samanlainen jakauma (52,7 % ja 21,4 %) oli melko tai samaa mieltä, että työpaikalla osataan kohdata monimuotoisia perheitä (N=131). 35,9 % oli melkein samaa mieltä, ja 6,3 % täysin samaa mieltä väittämästä ”Esihenkilöstö ja johto osaavat huomioida perheiden monimuotoisuuden toiminnan johtamisessa ja suunnittelussa” (N=128).

Väittämä ”Minulla on riittävästi tietoa monimuotoisista perheistä ja perheiden erityistarpeista” jakoi vastaajia. Suurin osa vastauksista keskittyi ”En eri enkä samaa mieltä”-vastauksen (25,6%) molemmiin puolin, 24,8 % oli melko eri mieltä ja 36,1 % melko samaa mieltä (N=133).

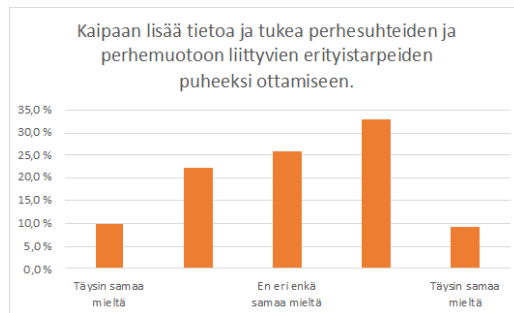
Kuvio 9. Minulla on riittävästi tietoa monimuotoisista perheistä ja perheiden erityistarpeista.

Toisaalta valtaosa vastaajista kuitenkin koki monimuotoisuuden kohtaamisen helpoksi ja luontevaksi, 51,1 % melko samaa mieltä ja 35,3 % täysin samaa mieltä (N=133). Lisätiedon tarve jakoi vastaajissa mielipiteitä. Yli puolet vastaajista (N=133) kaipasi tietoa monimuotoisista perheistä ja niiden erityistarpeista (24,1% täysin samaa mieltä, 36,1% melko samaa mieltä). 22,6% ei ollut eri eikä samaa mieltä.

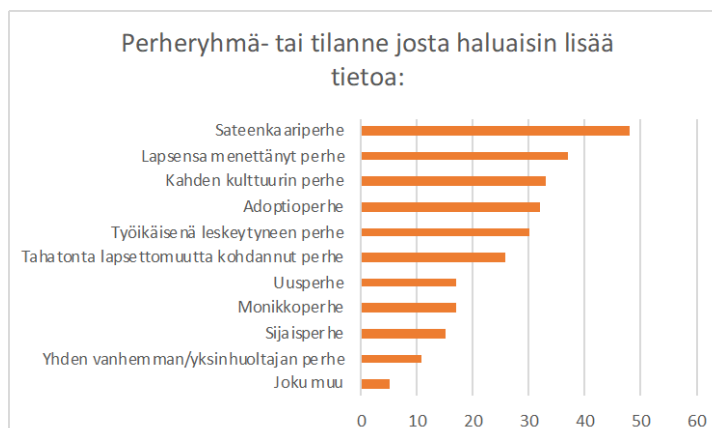
Kuviot 10. ”Kaipaen tietoa monimuotoisista perheistä ja perheiden erityistarpeista”

Lisätietoa ja tukea perhesuhteisiin- ja muotoihin liittyvien erityistarpeiden puheeksi ottoon kaipasi liki puolet vastaajista, 34,2 % melko ja 9,2 % täysin samaa mieltä (N=131).

Kuvio 11. "Kaipaam lisää tietoa ja tukea perhesuhteiden ja perhemuotoon liittyvien erityistarpeiden puheeksi ottamiseen"

Vastaajia pyydettiin valitsemaan mistä perheryhmistä– tai tilanteista he halusivat lisää tietoa. Yli puolet (54,5 %) vastasi haluavansa lisää tietoa sateenkaariperheistä. Moni ilmoitti haluavansa lisää tietoa myös lapsensa menettäneistä perheistä (42,0 %), kahden kulttuurin perheistä (37,5), adoptioerheistä (36,4 %), leskiperheistä (34,1 %) ja lapsettomuutta kohdanneista perheistä (29,5%). Monikko–, sijais–, yksinhuoltaja– ja uusperhetilanteistakin haluttiin lisää tietoa, mutta selkeästi vähemmän kuin edellä mainituista. Tästä saatetaan päätellä, että kyseiset perhemuodot ovat tutumpia vastaajille kuin muut.

Kuvio 12. "Perheryhmä- tai tilanne, josta haluaisin lisää tietoa"

Kyselyn päätteeksi vastaajalle annettiin mahdollisuus omin sanoin kertoa, millaista tietoa tai tukea tämä toivoisi oman työnsä näkökulmasta. Kysymykseen vastasi neljäsosa kaikista vastaajista (34 vastausta), joista kolmen vastaus oli kyselyyn kohdistuvaa palautetta. Lähes puolessa vastauksissa toivottiin kaikenlaista lisätietoa perheiden moninaisuudesta ja erityistarpeista. Kohtaamiseen ja puheeksi ottoon toivottiin myös tukea

ja neuvoja, esimerkiksi lapsensa menettäneiden vanhempien ja eri kulttuureista tulevien perheiden kanssa työskennellessä. Lisätietoa kaivataan myös palveluista ja verstaistuesta, joita voidaan asiakkaalle tarjota.

8 Johtopäätökset

Hyvän tutkimuksen vaatimuksia ovat Heikkilän (2014: 27-30) mukaan validiteetti (pätevyys), reliabiliteetti (luotettavuus), objektiivisuus (puolueettomuus), tehokkuus ja taloudellisuus, avoimuus, tietosuoja, hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus, sekä sopiva aika-tila.

Tutkimuksen pätevyys varmistetaan tiedonkeruun tarkalla suunnittelulla ja harkinnalla. Kyselytutkimuksessa kysymysten tulee tutkimusongelman kattavia ja mitata asioita, joihin haetaan vastauksia. (Heikkilä 2014:27) Aineiston kyselytutkimus oli mielestäni tarpeeksi laaja kartoittamaan asenteita ja näkemyksiä tutkittavasta aiheesta.

Tutkimuksen luotettavuus tulee tulosten tarkkuudesta. Tulosten tarkkuuteen vaikuttaa otoskoko, huolellinen tietojen käsittely, sekä se miten otos vastaa perusjoukkoa. (Heikkilä 2014: 28) Tässä kyselyssä oli 133 vastaajaa, eikä vastauksissa myöskään ollut merkittävää katoa. Huomionarvoista tosin oli se, että mielipiteitä mittaavissa kysymyksissä esiintyi usein ”en samaa enkä eri mieltä”-vastauksia”. Voidaan pohtia, johtuiko valinta siitä, ettei vastaaja aidosti tiedä mitä mieltä asiasta on, vai jättääkö hän aidon mielipiteensä kertomatta.

Yli puolet vastaajista työskenteli lastensuojelussa tai perhepalveluissa. Heidän työnsä keskittyy perheiden sekä perhe-elämän tukemiseen, joten he ovat tästä syystä luonnollisesti enemmän tekemisissä erilaisten perheiden kanssa ja tuntevat erilaisia perhemuotoja. Tämä saattaa näkyä tuloksissa, jotka voisivat olla erilaiset, jos kyselyyn olisi vastannut sosiaalityöntekijöitä tasapuolisesti eri työkentiltä. Näin ollen voidaan päätellä, että kysely ei välttämättä tuottaisi toistettaessa täysin samanlaisia tuloksia.

Kun tutkija ei itse vaikuta tutkimuksen tuloksiin, tai sen tulos olisi sama tutkijasta huolimatta, tutkimus voidaan nähdä objektiivisesti pätevänä (Heikkilä 2014: 28–29). Asenteita ja kokemuksia mitattaessa voidaan lähteä liikkeelle lähtökohdasta, että jokaisella on niitä, mutta tutkimus ei perustunut oletukselle niiden negatiivisuudesta tai positiivisuudesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda rehellisesti esille kaikenlaisia kokemuksia tutkittavasta aiheesta, eikä etsiä tietynkaltaista lopputulosta.

Tutkimuksen avoimuus tulee siitä, että vastaajilla on selkeä käsitys siitä mihin he ovat osallistumassa ja mihin heidän vastauksiaan käytetään, eikä tuloksissa tai johtopäätöksissä pyritä miellyttämään tutkimuksen toimeksiantajaa (Heikkilä 2014: 29). Kyselyn ensimmäisellä sivulla vastaajille kerrottiin tarkasti kyselyn tarkoitus, millä lailla sitä käy-

tetään ja hyödynnetään, sekä korostettiin siihen vastaamisen nimettömyyttä. Nimettömyydellä taataan myös tietosuoja tutkimuksessa. Tuloksia analysoidessa vastauksia ei yhdistelty vastaajiin millään lailla, vaan niitä käsiteltiin yksittäisinä vastauksina.

Tutkimuksen onnistumista mitataan myös sen hyödyllisyyden ja käyttökelpoisuuden kautta. Tutkimus kokemuksista ja asenteista, sekä koulutustarpeista on mielestäni aina hyödyllistä. Tärkein ja oleellisin tieto asiakastyössä saadaan sieltä missä työtä tehdään. Koulutuksia suunnitellessa kohderyhmän tarpeiden kartoittaminen on huomattavasti hyödyllisempää kuin sen arvailu.

Kyselyssä selvisi, että monimuotoiset perheet eivät ole sosiaalityöntekijöille vieraita. Jokainen vastaaja on törmännyt työssään johonkin kyselyssä mainittuun perhemuotoon. Lähes jokainen kartoittaa aina asiakkaan perhetilanteen, josta voidaan päätellä, että perhesuhteet tunnistetaan vaikuttavaksi tekijäksi asiakkaan hyvinvoinnin kannalta. Lähes puolet vastaajista osasi suositella hyviä käytäntöjä monimuotoisuuden ja erityistarpeiden huomioimiseksi. Monet vastaukset pyörivät sosiaalityön ammattietiikan teemojen ympärillä, eli jokaisella työntekijällä tulisi olla koulutuksensa mukana tulleet valmiudet kohdata erilaisuutta ja moninaisuutta. Suurin osa oli myös sitä mieltä, että omalla työpaikallaan osataan kohdata moninaisuutta ja monimuotoisuuden koetaan tulevan huomioiduksi myös esimiestasolla. Toisaalta vastauksissa nousi esille työyhteisössä esiintyvät heteronormatiiviset ja ydinperhelähtöiset ajattelutavat, jotka aiheuttavat eräänlaista vastakkainasettelua. Vastausten perusteella voidaan todeta, että monimuotoiset perheet huomioidaan palveluissa.

Toinen tutkimuskysymyksistäni liittyi siihen, miten monimuotoisten perheiden kohtaaminen koetaan. Monimuotoisuuden kohtaaminen koettiin helpoksi ja luontevaksi. Perhemuotojen erityisten tarpeiden puheeksi ottaminen arvioitiin mielipidemittareiden mukaan keskiarvallisesti helpoksi, mutta vaikeista asioista, esimerkiksi surusta, puhumiseen tarvitaan tukea. Oleellista oli kuitenkin se, että vastaajat tunnistivat kysymisen tärkeiden tilanteissa, joissa eivät asiasta tarpeeksi tiedä, sekä tiedostavat kohtaamisen helpottuvan, jos tilanteeseen menee ilman ennakkoluuloja ja ulkoa tulevia oletuksia. Kohtaamisen dynamiikka muuttuu ja tilanteessa voidaan keskittyä paremmin työskentelyyn, kun työntekijä tietää asiakkaan perhemuodosta tarpeeksi.

Perheiden erilaisuutta ei myöskään välttämättä aina pidetä työskentelyssä olennaisena asiana, vaan työskentely perustuu asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin ja lähtökohtiin.

Tämä voidaan kokea positiivisena asiana, asiakasta ei ikään kuin lokeroida perhetaustansa vuoksi vaan kohdataan omana itsenään. Riskinä tosin on, että kokonaisuuteen vaikuttavat tekijät jäävät huomaamatta, jos erityistarpeita ei kohtaamisessa huomioida.

Kyselystä voidaan päätellä, että monimuotiset perheet ja niiden erityispiirteet tunnustetaan palveluissa, mutta koulutuksen ja tiedon tarve on olemassa. Sitä kaivataan ylipäänsään perheiden erityistarpeiden näkökulmasta, mutta myös erityistarpeiden puheeksi ottamiseen, vaikka puheeksi otto koetaan muuten helpoksi. Tiedon puute nähdään yhtenä suurimmista syistä kohtaamisen haasteiden taustalla, ja sitä kautta aiheesta oppiminen toimii tärkeänä työkaluna niiden vähentämisessä. Monimuotoisuuden teemoja toivotaan sisällytettävän jo sosiaalityöntekijöiden koulutukseen, sekä koulutuksia voisi olla jo alalla pitkään työskennelleille sosiaalityöntekijöille.

Monikulttuurisuuden teemat kiinnostivat laajalti vastaajia, kielimuuri ja kulttuurien yhteentörmäykset nähtiin usein työskentelyä hankaloittavina tekijöinä. Kahden kulttuurin perheiden lisäksi lisätietoa tarvitaan sateenkaariperheistä ja lapsensa menettäneistä perheistä. Sateenkaariperheisiin koetaan kohdistuvan stereotyyppisiä oletuksia, sekä konservatiivisia näkemyksiä, jotka voivat vaikuttaa kohtaamiseen hyvinkin negatiivisesti. Menetyksiä kokeneen perheen kohtaaminen voi olla työntekijälle vaikeaa, kuten kyselyssä tuotiin usein esille. Surun kohtaamiseen toivotaan työkaluja, koska aihe vaatii erityistä sensitiivisyyttä työntekijältä. Perheenjäsenen menettäminen on suuri kriisi, johon ei ole ratkaisua, ja se voi aiheuttaa työntekijässä riittämättömyyden tunteita.

9 Pohdinta

Ymmärtääksemme ja kehittääksemme palvelukulttuuria sosiaalialalla, sekä edistääksemme rakenteiden tasa-arvoa yhä moninaisemman perhekulttuurin edessä, tarvitsemme rehellistä ja avointa keskusteluympäristöä. Ihminen on inhimillinen olento, jonka ajatusmaailma kehittyy ympäristössä, jossa se kasvaa ja kehittyy. On epärealistista ajatella, että hän töihin mennessään jättäisi oman persoonansa naulakkoon ja pukeutuisi eettisesti soveliaaseen sosiaalityöpukuun, ja näkisi maailman kokonaan toisilla silmillä, omasta arvomaailmasta poikkeavalla tavalla. Kyselyn tuloksista kävi ilmi, että asiakkaita kohtaan koetaan työympäristöissä ennakkoluuloja, sekä asenteet saattavat näkyä asiakaskohtaamisissa ainakin jollakin tasolla. Lähes jokainen tietää, että työpaikoilla on oma tapansa puhua tietyistä asioista ja ilmiöistä huumorin kautta. Se voi olla myös tapa käsitellä työssä tapahtuvia raskaita asioita. Vaikka taustalla olisi täysin harmittomaksi tarkoitettu tapa, puhekielestä vakiintuneet tavat saattavat peilata oikeita ajatuksia ja näkemyksiä.

Ei voida pelkästään todeta epäoikeudenmukaisuuden tunteen kumpuavan asiakkaan kokemuksesta, vaan ammattilaisten tulee kyetä refleктоimaan omaa toimintatapaansa. Vaikka asiakkaan kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta olisivatkin subjektiivisia, meidän tulee pohtia ja tutkia sitä, miten voisimme tehdä palveluja läpinäkyvämmäksi, helpommin lähestyttäväksi ja lisätä luottamusta asiakkaan ja palvelujen välille. Kyselyn tulokset tukevat jo olemassa olevaa tietoa asiakasryhmien kokemuksista ja sosiaalityön eettisistä haasteista. Kokemusten rehellinen esilletuominen edistää koulutuksen ja työnohjauksen tarpeen kartoittamista. Tärkeä ja olennainen tieto asioiden kehittämisestä saadaan sieltä missä työtä tehdään. Tämä kysely toi esille sen, että monimuotoiset perheet ovat sosiaalityöntekijöille käsitteenä tuttuja työkentästä riippumatta, mutta niiden erityispiirteet ovat jokseenkin vieraita tai niihin ei osata suhtautua. Negatiiviset reaktiot syntyvät helposti tilanteissa, joissa olemme oman mukavuusalueemme ulkopuolella tai koemme epävarmuutta omasta osaamisestamme. Siksi on tärkeää, että jokaisella työntekijällä on ammatilliset valmiudet kohdata omasta normista tai arvoista poikkeavia tilanteita. Työyhteisöihin on luotava avointa ilmapiiriä myös haastavien asioiden esille tuomiseen. Prosessien kehittäminen tapahtuu sen heikkouksien havainnoimisen kautta.

On olennaista ottaa huomioon, etteivät kaikki vastaajat kokeneet haasteita kohtaamisissa, tai tarvitsevansa lisää tietoa aiheesta. Kyselyyn vastanneista valtaosa työskentelee perheiden kanssa, lastensuojelussa ja perhetyössä, mikä saattaa vaikuttaa tuloksiin. Perheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat perheitä enemmän kuin esimerkiksi aikuissosiaalityössä työskentelevät sosiaalityöntekijät. Olisi mielenkiintoista toistaa kysely sosiaalialan työntekijöille, jotka työskentelevät perhe-erityisen työn ulkopuolella. Kuten vastauksissa selvisi, asiakkaan perhetilanne selvitetään lähes aina. Syyt sille vaihtelevat asiakastyön tyypin mukaan, mutta sillä voidaan aina tuottaa lisäarvoa asiakassuhteeseen. Perhetilanne ei välttämättä kerro aikuissosiaalityön työntekijälle pelkästään talouden virallisesta koosta, vaan saattaa tarjota uuden näkökulman asiakkaan kokonaistilanteeseen. Tämän huomaamiseen ja huomioon ottamiseen tarvitaan erityistä tietoa ja ammattitaitoa.

Talentia julkaisi vuonna 2020 ensimmäisen koulutuspoliittisen ohjelmansa, joka painottaa jatkuvan oppimisen tärkeyttä alalla. Ammatillinen pätevyys, sekä ammattitaidon ja osaamisen kehittäminen nähdään hyvän sosiaalihuollon edellytyksenä. Tähän toivotaan työnantajien osallistumista koulutusten mahdollistamisessa (Talentia 2020). Kyselestä selvisi, että lisätiedon ja koulutuksen tarve monimuotoisiin perheisiin liittyen on olemassa. Sen tarve korostui erityisesti niiden perhemuotojen kohdalla, joihin liittyy itselle vieraaksi koettuja tai hyvin henkilökohtaisia kipeitä asioita. Ilman riittävää pätevyyttä asiakas saattaa joutua kouluttamaan ammattilaista omasta tilanteestaan tai vähemmistöstään, kuten asiakkaiden tarinoissa on usein kuultu. Asiakkaalle tällainen tilanne voi johtaa palvelun laadun kyseenalaistamiseen. (Nousiainen 2020). Monimuotoisuuden ymmärtämiseen tarvitaan lisää tietoa, mutta tämän lisäksi useasta vastauksista kuului kokemukset asiakkaan surun kohtaamisen vaikeudesta, jota esiintyy lapsensa menettäneiden vanhempien, lesken, tai lapsettomuudesta kärsivän asiakkaan kanssa työskennellessä. Surun kohtaamiseen liittyvistä haasteista tulisi puhua työpaikoilla ja siihen tulisi tarjota tukea aina kun työntekijä sitä kokee tarvitsevansa.

Samankaltaisen tutkimuksen tekeminen voisi olla hyödyllistä koko sosiaalialalle ammattinimikkeestä huolimatta, erityisesti varhaiskasvatuksessa. Lasten perheet ovat moninaisempia kuin koskaan, joten työntekijöillä tulisi olla taitoja ymmärtää niiden erityispiirteitä. Varhaiskasvatuksessa lapsia opetetaan tasa-arvoisuuteen ja kohtaamaan ihmisten erilaisuuksia. Erilaisten perheiden ”normalisointia” voitaisiin edistää jo pienistä lapsista lähtien, koska monelle lapselle perhe ei tarkoita äitiä ja isää.

Opinnäytetyön työstäminen oli oman oppimiseni kannalta todella hyödyllinen kokemus. Koen, että kyseiseen teemaan paneutumisella oli koko opinnäytetyöprosessin lisäksi suurta lisäarvoa ammatilliselle kasvamiselleni. Olin törmännyt aiheeseen pintapuolisesti perheiden kanssa tehtävän työn kurssilla, mutta sen syvempi tarkastelu loi perspektiiviä siihen, miten tärkeä se aiheena tulevan työurani kannalta on. Uskon osaan tulevaisuudessa kohdata monimuotoisuutta avoimemmin, sekä etsiä tietoa tilanteista, joista en entuudestaan tiedä.

Työn tekeminen yksin oli ajoittain haastavaa, etenkin pandemia-aikana. Jälkeenpäin koen, että sen jakaminen toisen kanssa olisi ollut mielekästä. Prosessissa tuli vastaan paljon eettistä pohdintaa ja omia ajatuksia oli aika ajoin vaikea tarkastella objektiivisesti. Omien johtopäätösten validiutta täytyi pohtia useampaan kertaan. Työ tehtiin valmiin kyselyn pohjalta, joten tutkimuskysymysten asettaminen ei ollut yhtä vapaata kuin itse luodun kyselyn perusteella. Toisaalta oli opettavaista tuottaa hyödyllistä tietoa valmiista aineistosta, koska keskeisten teemojen ymmärtämiseksi aiheeseen piti ensin tutustua kokonaisuutena. Tutkimus palveli mielestäni alkuperäistä tarkoitustaan; tavoitteena ei ollut tuottaa tieteellistä tutkimusta, vaan kartoittaa asenteita ja käytäntöjä, sekä koulutustarpeita. Tutkimuksella saavutettiin hyödyllistä tietoa asiasta.

Lähteet

Aarnio, Kia & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna. 2018. Sateenkaariperheiden vanhemmat. Helsinki: Väestöliitto. 22, 26, 129, 130-133

Adoptio-perheet ry. N.d. Erityistarpeisuus. Saatavana verkossa: <https://adoptio-perheet.fi/erityistarpeisuus/> Luettu 8.3.2021

Beckett, Chris & Maynard, Andrew & Jordan, Peter. 2017. Values & ethics in social work. 3rd edition. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Duo. 2013. Kahden kulttuurin parisuhde ja ennakkoluulot. Familia ry. Päivitetty 8.2.2013. Saatavana verkossa: <http://www.duoduo.fi/kirjasto/kahden-kulttuurin-parisuhde-ja-ennakkoluulot> Luettu 27.9.2020

Frilander, Aino. 2014. Kyllä, näilläkin argumenteilla tasa-arvoista avioliittoa ja homojen adoptio-oikeutta on vastustettu. Helsingin Sanomat. Päivitetty 20.2.2014. Saatavana verkossa: <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002711347.html> Luettu 2.12.2020

Hart, Linda. 2012. Ihmisoikeudet ja perhe-elämän suoja. Teoksessa Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.): Tasa-arvo toisin nähtynä. Gaudeamus. Tallinna. 286–289.

Heikkilä, Tarja. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita. Helsinki. 27–30, 175

Heikkilä, Tarja. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita. 175

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen, Arja. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Lähihoito. 31

Ketola, Kimmo. 2017. Johdanto: Biologia ja kulttuuri perheen ja avioliiton muovaajina. Teoksessa Hytönen, Maarit (toim.): Perhe ja avioliitto muutoksessa. Kirkon tutkimuskeskus. Kuopio. 7–8.

Kinnunen, Hanna. 2016. 52 kahden kulttuurin faktaa. Familia ry. Päivitetty 19.5.2017. Saatavana verkossa: <http://www.duoduo.fi/kirjasto/52-kahden-kulttuurin-faktaa> Luettu 27.9.2020

Kuusio, Hannamaria & Seppänen, Anna & Jokela, Satu & Somersalo, Laura & Lilja, Eero. 2019. Ulkomaalaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 178

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018. Sopeutuminen uusperheen elämään. Päivitetty 26.6.2018. Saatavana verkossa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/sopeutuminen-uusperheen-elamaan/> Luettu 12.3.2021

Monimuotoiset perheet–verkosto. n.d. Kahden kulttuurin perheet. Saatava verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/kahden-kulttuurin-perheen-kohtaaminen/> Luettu 27.9.2020

Monimuotoiset perheet–verkosto. N.d. Poliittiset tavoitteet 2019–2023. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/poliittiset-tavoitteet-2019-2023/> Luettu 1.12.2020

Monimuotoiset perheet. N.d. Lapsen kuoleman kokeneet perheet. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/lapsen-kuoleman-kokeneet-perheet/> Luettu 4.3.2021

Monimuotoiset perheet. N.d. Lapsen vuoroasuminen. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/lapsen-vuoroasuminen/>

Monimuotoiset perheet. N.d. Leskiperheet. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/leskiperheet/> Luettu 3.3.2021

Monimuotoiset perheet. N.d. Monikkoperheet. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/monikkoperheet/> Luettu 1.3.2021

Monimuotoiset perheet. N.d. Sijaisperheet. Saatavana verkossa: <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/sijaisperheet/> Luettu 2.3.2021

Oikeusministeriö. 2019. Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin. Saatavana verkossa: <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-aefc-691c-a551-6bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf> Luettu 2.12.2020 3–4

Peltola, Hanna. 2014 Kunnollisia perheitä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 38-40

Pienperheyhdistys ry. Tietoa yksinhuoltajuudesta. Saatavana verkossa: <https://www.pienperhe.fi/yhdistys/tietoa-yksinhuoltajuudesta/> Luettu 19.1.2021

Pietiläinen, Marjut & Pohjanpää, Kirsti. 2019. Lakimuutokset näkyvät sateenkaariväen tilantoinnissa – samaa sukupuolta olevan kanssa avioliitossa 4000 suomalaista. Tilastokeskus. Päivitetty 24.6.2019. Saatavana verkossa: <http://tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/lakimuutokset-nakyvat-sateenkaarivaen-tilastoinnissa-samaa-sukupuolta-olevan-kanssa-avioliitossa-4000-suomalaista/> Luettu 27.9.2020

Pojanpelot, Olli. 2017. Aito avioliitto–kansalaisaloite täysistuntoon – Perussuomalaiset saivat vaatimuksen läpi. Helsingin Sanomat. Päivitetty 14.2.2017. Saatavana verkossa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005087612.html> Luettu 29.11.2020

Puusa, Anu & Juuti, Pauli. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. 147–148

Simpukka ry. N.d. Mitä lapsettomuus on? Saatavana verkossa: <https://www.simpukka.info/mita-lapsettomuus-on/> Luettu 8.3.2021

Suomen Monikkoperheet Ry. N.d. Arki. Saatavana verkossa: <https://monikkoperheet.fi/tieto/monikkoperheille/arki/> Luettu 1.3.2021

Supli ry. Uusperhe on Suomessa tavallinen perhemuoto, jota ei välttämättä tunnisteta. Päivitetty 12.4.2019. Saatavana verkossa: <https://supli.fi/lapsella-on-oikeus-kaikkiin-vanhempiinsa/> Luettu 19.1.2021

Surevan kohtaaminen. N.d. Lapsen ja nuoren suru. Saatavana verkossa: <https://www.surevankohtaaminen.fi/lapsenjanuorensuru/> Luettu 2.3.2021

Surevan kohtaaminen. N.d. Taloudellinen tuki surevalle. Saatavana verkossa: <https://www.surevankohtaaminen.fi/taloudellinen-tuki/> Luettu 5.3.2021

Säävälä, Minna. 2017. Monikulttuuriset perheet. Teoksessa Hytönen, Maarit (toim.): Perhe ja avioliitto muutoksessa. Kirkon tutkimuskeskus. Kuopio. 91.

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 7, 20-23. Saatavana verkossa: <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/> Luettu 27.9.2020

Talentia. N.d. Laillistettu sosiaalityöntekijä. Saatavana verkossa: <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattit-ja-patevyudet/ammattit-ja-tutkinnot/laillistettu-sosiaalityontekija/> Luettu 10.3.2021

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Yksinhuoltajien terveys. Saatavana verkossa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsiperhekysely/tulokset/ia/yksinhuoltajien-terveys#:~:text=Yksinhuoltajien%20terveys%20on%20heikom-paa%20kuin,ahdistusoireet%20Tovat%20yksinhuoltajille%20tyypillisi%C3%A4%20terveyspulmia.> Luettu 19.1.2021

THL. 2018. Sosiaali- ja terveystalouden yhdenvertaisuuden käsitteet. Versio 1.0. Päivitetty 24.8.2018. Saatavana verkossa: <https://thl.fi/documents/890257/905529/Sosiaalija+terveystalouden+yhdenvertaisuuden+k%C3%A4sitteet/aa8ade63-9046-479b-898e-900608099396> Luettu 23.11.2020 10–11

THL. 2020. Perheiden moninaisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 29.6.2019 Saatavana verkossa: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvontila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus> Luettu 27.9.2020

Tilastokeskus. 2020. Adoptioiden määrä väheni. Päivitetty 20.8.2020. Saatavana verkossa: https://www.stat.fi/til/adopt/2019/adopt_2019_2020-08-20_tie_001_fi.html Luettu 3.3.2021

Tilastokeskus. 2020. Pikkulapsiperheiden määrä vähentynyt lähes viidenneksellä 2010-luvulla. Päivitetty 22.5.2020. Saatavana verkossa: http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html#:~:text=Lapsi-

[perheisiin%20kuului%2038%20prosent-
tia%20v%C3%A4est%C3%B6st%C3%A4.osuus%20lapsiper-
heist%C3%A4%20oli%2020%20prosenttia](#) Luettu 27.11.2020

Unicef. N.d. Sopimus lyhennettynä. Saatavana verkossa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/> Luettu 2.12.2020

Venesmäki, Elina & Karvinen, Marita. 2019. Tilaa moninaisuudelle!-opas. SETA. Saatavana verkossa: <https://www.dropbox.com/s/nxuv9rfu011my65/Tilaa%20moninaisuudelle%21%20-opas%202019.pdf?dl=0> Luettu 27.9.2020 4, 9, 10

Yliruka, Laura & Vartio, Riitta & Pasanen, Kaisa & Petrelius, Päivi. 2018. Saatavana verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 8.3.2021 10

MONIMUOTOISET PERHEET

Kysely sosiaalityöntekijöille perheiden monimuotoisuudesta

Hyvä sosiaalityöntekijä,

tämän kyselyn tarkoituksena on kartoittaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja asenteita sekä työympäristössä ilmeneviä asenteita liittyen asiakkaan perhesuhteiden moninaisuuteen ja monimuotoisten perheiden kohtaamiseen. Kyselyn avulla selvitämme myös mahdollisia tiedon, tuen ja lisäkoulutuksen tarpeita. Hyödynnämme tietoa ammattilaisille suunnatuissa koulutuksissa sekä koulutus- ja tiedotusmateriaalien suunnittelussa.

Kyselyyn vastataan nimettömästi. Kyselyn tuloksia käsitellään ja raportoidaan luottamuksellisesti siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 5-20 minuuttia.

Kyselyn toteuttaa kymmenen perhejärjestön Monimuotoiset perheet -verkosto. Verkostoon kuuluvat Adoptioperheet ry, Familia ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Kysymyksissä keskitymme yllä mainittuihin perheryhmiin, mutta vastauksissasi voit tuoda esiin myös muuta perheisiin ja perhesuhteisiin liittyvää

monimuotoisuutta.

Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksistasi!

Lisätietoja antaa:

Sara Mäkäräinen, Monimuotoiset perheet -verkoston erityisasiantuntija

050 375 0831, sara.makarainen@monimuotoisetperheet.fi

Työskentelen tällä hetkellä (voit valita useita)

- Lastensuojelun avohuollossa
- Lastensuojelun sijaishuollossa
- Lastensuojelun jälkihuollossa
- Perhehoidossa
- Terveystieteidenhuollossa
- Aikuissosiaalityössä
- Perhepalveluissa tai lasten/perheiden varhaisen tuen palveluissa
- Nuorten palveluissa
- Vanhuspalveluissa
- Vammaispalveluissa
- Yhdennetyssä sosiaalityössä
- Tutkimustehtävissä tai muissa asiantuntijatehtävissä
- Olen työttömänä, eläkkeellä, perhevapaalla tai muusta syystä pois työelämästä
- Opiskelen päätoimisesti
- Jossain muualla

Jos vastasit "Jossain muualla", niin missä?

Työnantajani on

- Valtio
- Kunta
- Kuntayhtymä
- Järjestö
- Yksityinen yritys
- Olen yrittäjä
- En ole tällä hetkellä työsuhhteessa
- Joku muu

Toimin esihenkilötehtävissä

- Kyllä
- En

Alla listattuja perheitä on yli kolmannes suomalaisista perheistä. Eri perhekategorioiden lisäksi risteävät elämäntilanteet. Asiakkaan perhesuhteet tai perhetilanne eivät aina näy päällepäin.

Työssäni olen kohdannut seuraavia perheitä tai näiden perheiden perheenjäseniä:

- Adoptioperhe
- Sijaisperhe
- Lapsensa menettänyt perhe
- Työikäisenä leskeytyneen perhe
- Tahatonta lapsettomuutta kohdannut perhe
- Uusperhe
- Yhden vanhemman perhe tai yksinhuoltajan perhe
- Kahden kulttuurin perhe (toinen vanhemmista syntynyt muualla kuin Suomessa)
- Kaksos- tai kolmoslasten monikkoperhe
- Sateenkaariperhe (vähintään yksi vanhemmista kuuluu sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön)
- En ole työssäni kohdannut näitä perheitä tai näiden perheiden perheenjäseniä
- En tiedä, olenko työssäni kohdannut näitä perheitä tai näiden perheiden perheenjäseniä

Kuinka usein kartoitat asiakkaan perhesuhteet?

- Aina
- Usein
- Joskus
- Harvoin
- En koskaan
- Perhesuhteiden kartoittamiselle ei työssäni ole tarvetta
- En työskentele asiakastyössä

Minkälaisia haasteita olet tunnistanut yllä mainittujen perheiden kohtaamiseen tai erityistarpeisiin liittyen?

Minkälaisia hyviä käytäntöjä suosittelet perheiden monimuotoisuuden tai perheiden erityistarpeiden huomioimiseksi?

Vastaa seuraavaan kysymykseen vain, jos työssäsi/työpaikallanne tehdään asiakastyötä.

Arvioi asteikolla 1-5, miten seuraavat väittämät toteutuvat työpaikallanne (1=täysin eri mieltä, 3=en eri enkä samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä):

	Täysin eri mieltä			Täysin samaa mieltä	
	1	2	3	4	5
Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme syrjintää perhesuhteidensa perusteella	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme ennakkoluuloja perhesuhteidensa perusteella	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme syrjintää jonkin muun syyn perusteella	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaamme kohtaavat palveluissamme ennakkoluuloja jonkin muun syyn perusteella	☐	☐	☐	☐	☐

Voit avata arvioitasi tähän. Jos vastasit "jonkin muun syyn perusteella", niin minkä?

Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5
(1=täysin eri mieltä, 3=en eri enkä samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä):

	Täysin eri mieltä			Täysin samaa mieltä	
	1	2	3	4	5
On lapsen kannalta harmi, jos lapsella on vain yksi vanhempi	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempien ero on aina lapsen kannalta ikävä asia	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhemman uusi parisuhde on uhka lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle	☐	☐	☐	☐	☐
Vuoroasuminen on erotilanteessa lähtökohtaisesti paras ratkaisu lapsen kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
Mitä useampi vanhemman roolissa oleva aikuinen lapsen elämässä on, sen parempi	☐	☐	☐	☐	☐
Naisparin lapsella on hyvä olla elämässään myös isä, ja miesparin lapsella myös äiti	☐	☐	☐	☐	☐
Kotimaan adoptiossa on lapsen edun mukaista, että yhteys syntymävanhempiin säilyy (avoin adoptio)	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainvälinen adoptio on parempi tapa saada lapsi kuin hedelmöityshoidot	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsen on parempi asua sijaisperheessä kuin laitoksessa, jos se on mahdollista	☐	☐	☐	☐	☐
Kahden kulttuurin perheessä kasvaminen on lapsen elämässä rikkaus	☐	☐	☐	☐	☐
Lapselle on hankalaa, jos kotona puhutaan kahta kieltä	☐	☐	☐	☐	☐

Arvioi vielä lopuksi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä):

	Täysin eri mieltä			Täysin samaa mieltä	
	1	2	3	4	5
Työpaikallani tunnistetaan monimuotoisia perheitä ja perheiden erityistarpeita	☐	☐	☐	☐	☐
Työpaikallani osataan kohdata monimuotoisia perheitä	☐	☐	☐	☐	☐
Esihenkilöstö ja johto osaavat huomioida perheiden monimuotoisuuden toiminnan suunnittelussa ja johtamisessa	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on riittävästi tietoa monimuotoisten perheiden erityistarpeista	☐	☐	☐	☐	☐
Monimuotoisuuden kohtaaminen on minulle helppoa ja luontevaa	☐	☐	☐	☐	☐
Kaipaen lisätietoa monimuotoisista perheistä ja perheiden erityistarpeista	☐	☐	☐	☐	☐
Kaipaan lisää tietoa tai tukea perhesuhteiden ja perhemuotoon liittyvien erityistarpeiden puheeksi ottamiseen	☐	☐	☐	☐	☐

Onko joku perheryhmä tai perhetilanne, josta erityisesti toivoisit lisätietoa? Voit jättää vastaamatta tai valita useita.

- Adoptioperhe
- Sijaisperhe
- Lapsensa menettänyt perhe
- Työikäisenä leskeytyneen perhe
- Tahatonta lapsettomuutta kohdannut perhe
- Uusperhe
- Yhden vanhemman perhe tai yksinhuoltajan perhe
- Kahden kulttuurin perhe (toinen vanhemmista syntynyt muualla kuin Suomessa)
- Kaksos- tai kolmoslasten monikkoperhe
- Sateenkaariperhe (vähintään yksi vanhemmista kuuluu sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön)
- Joku muu, mikä? Tarkenna seuraavan kysymyksen vastauksessa.

Jos kaipaat lisää tietoa tai tukea, niin millaista? Millainen tieto olisi oleellista oman työsi näkökulmasta?

Lämmin kiitos vastauksistasi!

Muista painaa "lähetä"-nappia, jotta vastauksesi tallentuvat järjestelmään.